

นโยบายส่งเสริมการอ่านของประเทศญี่ปุ่น *

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีอัตราการอ่านออกเขียนได้ของประชากร ร้อยละ 99 (ข้อมูลจาก United Nations Development Programme Report 2007/2008) ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญคือ ระบบการศึกษา ค่านิยม และวัฒนธรรมการอ่านของญี่ปุ่น ซึ่งกระตุ้นให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้และมีนิสัยรักการอ่านหนังสือ ปัจจัยแวดล้อมทั้งด้านนโยบาย ตลาดหนังสือ และพฤติกรรมการอ่านของชาวญี่ปุ่น พอจะสรุปและนำประสบการณ์มาเป็นแนวทางสำหรับประเทศไทยได้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หน่วยงานที่สำคัญด้านการศึกษาและการส่งเสริมการอ่าน

กระทรวงการศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology: MEXT)

กระทรวงการศึกษาหรือที่เรียกกันว่า *มุนุโช* เป็นกระทรวงที่มีอำนาจและอิทธิพลมากในรัฐบาล ญี่ปุ่นรวมอำนาจการบริหารการศึกษาไว้ที่ส่วนกลาง และให้ระบบราชการของรัฐเป็นผู้ควบคุมกระบวนการศึกษา เช่น โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องใช้ตำราที่รัฐบาลรับรองเท่านั้น ครูต้องเป็นคนญี่ปุ่นและจะต้องถูกตรวจสอบให้แน่ใจว่าดี ๆ จะได้รับการศึกษาที่เหมาะสม แต่เดิมนั้นกิจการด้านการศึกษาและด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีแยกจากกันคนละกระทรวง จนกระทั่งในเดือนมกราคม ค.ศ.2001 รัฐบาลได้รวม *มุนุโช* และหน่วยงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าด้วยกันกลายเป็น MEXT ในปัจจุบัน

สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก เด็กญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเข้าโรงเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล แม้ว่าจะไม่ใช่ส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาก็ตาม ระบบการศึกษาภาคบังคับเริ่มตั้งแต่เกรด 1 (เทียบเท่า ป.1) จนถึง เกรด 9 (เทียบเท่า ม.3) ทุกครอบครัวสามารถเลือกโรงเรียนให้กับเด็ก ๆ ได้อย่างอิสระ ส่วนเกรด 10 ถึงเกรด 12 (ม.4-6) นั้นไม่อยู่ในระบบการศึกษาภาคบังคับ แต่ร้อยละ 94 ของนักเรียนที่จบชั้นมัธยมต้น จะเข้าศึกษาต่อชั้นมัธยมปลาย และประมาณ 1 ใน 3 ของนักเรียนที่จบชั้นมัธยมปลายจะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา (4 ปีในมหาวิทยาลัย หรือ 2 ปีในระดับ junior colleges) หรือประมาณปีละ 2.5 ล้านคน

ในอดีต กระบวนการคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ถูกมองว่า “โหด” หรือรุนแรงราวกับ “การรบในสงคราม” แต่ด้วยจำนวนของเด็กญี่ปุ่นที่มีอัตราการเกิดน้อยลง ทำให้ทุกวันนี้ โรงเรียนต่างแข่งขันกันเอง โรงเรียนหลายแห่งประสบปัญหาการรับนักเรียนได้ในอัตราต่ำกว่าความสามารถในการรองรับ เช่น โรงเรียนที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับนักเรียน 1,000 คน กลับมีนักเรียนเข้าเรียนเพียงแค่ 1 ใน 3 เท่านั้น กลายเป็น

* บทความนี้เรียบเรียงจาก รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายส่งเสริมการอ่านของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ” โดยสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (TK park) มอบหมายให้คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ เป็นผู้ดำเนินการวิจัย แล้วเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2552 ทั้งนี้ ฝ่ายวิชาการ สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ ได้ติดต่อขอเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการอ่านของประเทศญี่ปุ่น นำมาเขียนและเรียบเรียงใหม่ เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการนำเสนอและวิจารณ์ในงานสัมมนาเวทีสาธารณะเพื่อผลักดันนโยบายการอ่าน (TK Forum 2010) วันที่ 23 กันยายน 2553 ณ โรงแรมโนโวเทล ปทุมวัน กรุงเทพฯ ข้อมูลและเนื้อหาในเอกสารจึงอาจมีส่วนที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไข หากผู้ใดต้องการนำไปอ้างอิงหรือเผยแพร่ กรุณาขออนุญาตจากสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ก่อนนำไปใช้

การศึกษาของญี่ปุ่นถือเป็นความรับผิดชอบระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับเมือง กระทรวงการศึกษาฯ (MEXT) จะมีคณะวิจัยกระบวนการศึกษาคอยให้คำแนะนำและแนวทางแก่รัฐบาล ซึ่ง “คำแนะนำ” เป็นสิ่งที่ถูกตรวจสอบอย่างรอบคอบ เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาปรับเปลี่ยนงบประมาณ แต่จากการปฏิรูปการศึกษาเมื่อไม่นานมานี้ บทบาทหน้าที่ของ MEXT ขยายไปมากกว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ยังคงตรวจสอบเนื้อหาในตำราเรียนให้มีมุมมองที่เป็นกลางและมีข้อมูลที่ต้องการเหมาะสมแก่การสอน โดยกำหนดเนื้อหาขั้นต่ำที่จะต้องใส่ไว้ในตำรา ดังนั้น โรงเรียนหลายแห่งจึงสามารถเลือกใช้ตำราเรียนและตำราเสริมที่ไม่ได้รับรองโดย MEXT ก็ได้ หากเนื้อหาในตำราเรียนนั้นไม่ต่ำไปกว่าเกณฑ์

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาของญี่ปุ่นเป็นแบบซิงกันเซน คือสอนเร็วจนผู้เรียนตามไม่ทัน เนื้อหาแน่นและมีปริมาณมาก ผลก็คือ เด็กญี่ปุ่นกลัวโรงเรียน หนีเรียน ก้าวร้าว ชอบแกล้งเพื่อน ฯลฯ นับเป็นหลักสูตรการศึกษาที่ล้มเหลว ดังนั้น ใน ค.ศ.1977 นโยบายการศึกษาจึงเปลี่ยนมาเป็นการสอนแบบ “ผ่อนคลาย” มากขึ้น และมีการปรับปรุงหลักสูตรเรื่อยมาจนถึง ค.ศ.2001 ที่ประชุมรัฐสภาญี่ปุ่นผ่านกฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษารวดเดียว 6 ฉบับ มีเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น กฎหมายกำหนดมาตรฐานจำนวนนักเรียน โดยให้ลดจากห้องละ 40 คน ลงเหลือ 20 คน กฎหมายกองทุนความฝันของเด็ก เพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตของเด็กและกิจกรรมการอ่าน กฎหมายยกเลิกเขตการศึกษาในกรุงโตเกียว และอนุญาตให้นักเรียนมัธยมปลายสามารถเรียนข้ามเขตการศึกษาได้ เป็นต้น

ในปี ค.ศ.2002 ญี่ปุ่นปฏิรูปหลักสูตรการศึกษานานาชาติ ให้มีการสอนภาษาอังกฤษมากขึ้น ส่งเสริมการอ่านหนังสือตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน 10 นาที โรงเรียนที่มีห้องเรียน 12 ห้องจะต้องมีบรรณารักษ์ทำหน้าที่ส่งเสริมการอ่าน เปลี่ยนวิธีการประเมินผลเป็นแบบอิงเกณฑ์ ลดเวลาเรียนลงเหลือสัปดาห์ละ 5 วัน เพิ่มวิชาความรู้แบบองค์รวม ให้ความสำคัญกับการต้อง “รู้จริง” แทนการศึกษาแบบ “ผ่อนคลาย” มีการแยกสอนเป็นกลุ่มย่อยตามความสามารถของผู้เรียน สนับสนุนการสอนให้ผู้เรียนรู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดด้วยตนเองและมีความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ตั้งแต่ ค.ศ. 2002–2006 รัฐบาลกำหนดกรอบวงเงินงบประมาณระยะ 5 ปี เป็นเงิน 65 พันล้านเยนสำหรับสนับสนุนการจัดซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศหรือปีละ 13 พันล้านเยน (ประมาณ 4,810 ล้านบาท)

ห้องสมุดรัฐสภาแห่งชาติ (The National Diet Library: NDL)

จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายห้องสมุดรัฐสภาแห่งชาติ (National Diet Library Law) เมื่อ ค.ศ.1948 มีวัตถุประสงค์เป็นแหล่งรวบรวมหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท และสื่อวัสดุทุกชนิดที่ผลิตในญี่ปุ่น จัดทำบรรณานุกรม บัญชีหนังสือ รวบรวมสารสนเทศและการวิจัย จัดหาสิ่งพิมพ์ต่างประเทศทั้งในลักษณะของการซื้อและแลกเปลี่ยน เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภา รวมทั้งการให้บริการแก่องค์กรภาครัฐและประชาชนทั่วไป โดยมีห้องสมุดสาขาที่อยู่ในความดูแล 3 แห่ง คือ หอสมุดกลางแห่งกรุงโตเกียว (Tokyo

ใน ค.ศ.2002 ห้องสมุด NDL เปิดตัวห้องสมุดนานาชาติด้านวรรณกรรมเด็กอย่างเป็นทางการในเดือนพฤษภาคม (แต่เดิมเคยเปิดให้บริการแล้วบางส่วน เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2000) และเปิดให้บริการห้องสมุด Kan-sai-kan ณ กรุงเกียวโต ในเดือนตุลาคม ซึ่งห้องสมุดแห่งหลังนี้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศเชื่อมโยงกับหอสมุดกลางแห่งกรุงโตเกียว จึงสามารถให้บริการสืบค้นสารสนเทศทุกประเภทได้เช่นเดียวกับหอสมุดกลาง รวมถึงการจัดเก็บวัสดุประเภทรูปภาพ ข้อมูล และเอกสารหนังสือของประเทศในทวีปเอเชีย นอกจากนี้ยังมีบทบาทประสานงานกับห้องสมุดอื่นๆ ในการผลิตคู่มือสมาชิก การจัดอบรม และโครงการห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ สามารถเก็บเอกสารสิ่งพิมพ์ได้ถึง 20 ล้านปก ในปีแรกที่เปิดให้บริการ ห้องสมุด Kan-sai-kan มีรายการหนังสือภาษาญี่ปุ่นออนไลน์ถึง 2.6 ล้านปก รวมทั้งข้อมูลจากข่าวหนังสือพิมพ์หลายชาติหลายภาษา ซึ่งผู้ใช้งานสามารถสืบค้นได้ทั้งที่ห้องสมุดและจากเว็บไซต์

ห้องสมุดนานาชาติด้านวรรณกรรมเด็ก (The International Library of Children's Literature: ILCL)

ตั้งอยู่ที่ Ueno Park กรุงโตเกียว เป็นสาขาหนึ่งของห้องสมุดรัฐสภาแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์สถานที่ที่มีหนังสือและกิจกรรมที่หลากหลาย ให้เด็กๆ ได้รับความสนุกสนานในการอ่านหนังสือที่เขาชอบ ภายใต้หลักการของการให้บริการคือ ต้องรู้จักหนังสือ รู้จักเด็ก และรู้จักวิธีเชื่อมโยงหนังสือเข้ากับเด็ก เปิดดำเนินการเป็นบางส่วนเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.2000 และให้บริการอย่างเป็นทางการเต็มรูปแบบในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.2002 กลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้อ่านที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี

ILCL มีบทบาททำงานอย่างใกล้ชิดกับห้องสมุดท้องถิ่นของญี่ปุ่นและห้องสมุดของต่างประเทศเพื่อประสานความร่วมมือกับนานาชาติในการรวบรวมหนังสือเด็กทั้งของญี่ปุ่นและประเทศต่างๆ และยังเป็นศูนย์ข้อมูลระดับชาติเพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านวรรณกรรมเด็กและปลูกฝังวัฒนธรรมการอ่านหนังสือของเด็ก รวมทั้งการจัดงานแสดงหนังสือ จัดทำฐานข้อมูลหนังสือสำหรับเด็ก การจัดทำห้องสมุดดิจิทัล ตลอดจนให้ความร่วมมือกับบรรณารักษ์ห้องสมุด โรงเรียน ห้องสมุดประชาชนและองค์กรต่างๆ ในการให้บริการยืมหนังสือและบริการหนังสืออ้างอิงต่างๆ

ตัวอย่างกิจกรรมที่สะท้อนถึงความร่วมมือระหว่าง ILCL กับห้องสมุดโรงเรียน ได้แก่ การให้บริการยืมหนังสือชุดสำหรับเด็กเพื่อชักชวนให้เด็กรู้จักและทำความเข้าใจคนต่างชาติในประเทศต่างๆ มากขึ้น โดย ILCL จัดทำกล่องบรรจุหนังสือที่ได้รับการคัดเลือกและจัดหาไว้แล้วจำนวน 40 เล่ม ประกอบด้วยหนังสือของญี่ปุ่น 30 เล่ม และหนังสือเกี่ยวกับประเทศอื่นอีก 10 เล่มที่มีเนื้อหาทั้งทางด้านวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หนังสือภาพ นิทานพื้นบ้านของประเทศนั้น คัดแยกเป็นกล่องๆ ตามประเทศ เช่น กล่องของประเทศเกาหลี กล่องของประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เป็นต้น โดยอนุญาตให้ห้องสมุดโรงเรียนยืมหนังสือกล่องหนึ่งๆ ไปใช้เป็นเวลา 1 เดือน ซึ่งปรากฏว่ามีโรงเรียนให้ความสนใจจองคิวยืมต่อกันยาวหลายเดือน

ห้องสมุด ILCL เป็นการผสมผสานรูปแบบของห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และหอประชุม เข้าด้วยกัน ภายใต้แนวคิดที่ต้องการให้เป็นสถานที่ซึ่งเด็กสามารถเข้าถึงหนังสือได้ง่าย มีบรรยากาศที่จูงใจให้เด็กรู้สึก

สภาส่งเสริมการอ่านหนังสือแห่งประเทศไทย (Japan Council for Promotion of Book Reading)

จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1959 เป็นการรวมตัวกันขององค์กรภาคเอกชน เพื่อสานต่อและสนับสนุนการจัดกิจกรรมสัปดาห์หนังสือ (Book Week) ซึ่งเริ่มขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ.1947 อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี จนกระทั่งปี ค.ศ.1987 จึงขยายการสนับสนุนไปสู่งานระดับชาติ 2 งาน ได้แก่ งานสัปดาห์หนังสือซึ่งจัดขึ้นในทุกฤดูใบไม้ร่วง (ปลายเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนพฤศจิกายน) และงานสัปดาห์หนังสือเด็กในทุกฤดูใบไม้ผลิ (ครั้งแรกของเดือนพฤษภาคม) นอกจากนี้ ยังจัดกิจกรรมรณรงค์การอ่านหนังสือในที่สาธารณะตลอดทั้งปี เช่น การส่งเสริมการอ่านหนังสือในวันของวัยรุ่น (Promotion of Book Reading on Adult's Day) มาอ่านหนังสือกันเถอะ (Let's Reading) เป็นต้น

คณะกรรมการสภาส่งเสริมการอ่านหนังสือแห่งประเทศไทย ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย จำนวน 7 คน เป็นตัวแทนมาจากสมาคมสำนักพิมพ์หนังสือ สมาคมสำนักพิมพ์นิตยสาร สมาคมวัสดุสิ่งพิมพ์ สมาคมสิ่งพิมพ์ตำราเรียน สมาคมร้านค้าหนังสือ สมาคมห้องสมุดของญี่ปุ่น และสมาคมห้องสมุดโรงเรียน บทบาทของสภาฯ ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรด้านสิ่งพิมพ์และการอ่านจากทั่วประเทศ โดยมีตัวแทนจากองค์กรต่างๆ 41 แห่งเป็นสมาชิกสภาฯ

สภาส่งเสริมการอ่านหนังสือแห่งประเทศไทย แต่งตั้งคณะกรรมการจัดกิจกรรม 5 คณะเพื่อรับผิดชอบดูแลการจัดงานต่างๆ ตลอดปี ได้แก่ คณะกรรมการสัปดาห์หนังสือ (Book Week Committee) คณะกรรมการสัปดาห์หนังสือเด็ก (Children's Book Week Committee) คณะกรรมการหนังสือรายเดือน (Periodicals Month Committee) คณะกรรมการส่งเสริมการอ่านหนังสือของเยาวชน (Promotion of Young Adult's Book Reading Committee) และคณะกรรมการส่งเสริมการอ่านหนังสือของคนวัยเริ่มต้นทำงาน (Committee to Promote Book Reading for Young People who Have Just Begun Their Company Careers) รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่คือการจัดทำโปสเตอร์รณรงค์การอ่าน ส่งไปตามโรงเรียน ห้องสมุด และร้านขายหนังสือทั่วประเทศ การจัดงานออกร้านขายหนังสือ กิจกรรมวิชาการ และการจัดทำแผ่นพับแนะนำหนังสือ เป็นต้น

ห้องสมุดในประเทศญี่ปุ่น

ห้องสมุดประชาชนในญี่ปุ่นเปิดเป็นครั้งแรกใน ค.ศ.1872 แต่การเปลี่ยนแปลงของห้องสมุดเพิ่งจะเกิดขึ้นอย่างจริงจังตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น ใน ค.ศ.1948 ห้องสมุดเคลื่อนที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในระดับจังหวัดและแพร่หลายไปทั่วประเทศญี่ปุ่นในเวลาต่อมา หรือใน ค.ศ.1955 เริ่มมีห้องสมุดคุณแม่ของสมาคมครูและผู้ปกครอง (PTA Mothers Library) ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อช่วยกระจาย

กิจกรรมส่งเสริมการอ่านอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมอย่างแพร่หลายได้แก่ การให้แม่และลูกใช้เวลาในการอ่านด้วยกันวันละ 20 นาที โดยใช้หนังสือที่ยืมมาจากห้องสมุด ลักษณะการอ่านร่วมกันคือการอ่านออกเสียง พ่อแม่อาจจะยังวุ่นอยู่กับงานบ้าน แต่ก็ยังคงได้ยินลูกๆ อ่านออกเสียงดังให้ได้ยิน หรือจะใช้เวลาอ่านร่วมกันช่วงก่อนนอน เป็นต้น กิจกรรมนี้เริ่มต้นครั้งแรกทางตอนใต้ของญี่ปุ่นโดยห้องสมุดมีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนกิจกรรมนี้และพ่อแม่ต้องมีความสมัครใจ

ในช่วงทศวรรษ 1960-1970 สภาพแวดล้อมด้านการอ่านของเด็กในหลายพื้นที่ยังคงประสบปัญหาการเข้าถึงหนังสือ ดังนั้นแม่บ้านกลุ่มหนึ่งจึงนำแนวคิดจากกิจกรรมห้องสมุดคุณแม่และการอ่านร่วมกัน มาปรับใช้ด้วยการเปิดบ้านของตนเองเป็นห้องสมุด หรือที่เรียกว่า Bunko โดยนำหนังสือที่มีมารวมกับหนังสือที่ยืมมาจากห้องสมุดของเมืองเพื่อให้บริการเด็กๆ ในชุมชน

Bunko คือห้องสมุดประชาชนขนาดเล็กสำหรับเด็ก จัดตั้งและดำเนินการโดยอาสาสมัครที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มเอกชน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านที่อาสาสมัครเปิดบ้านตนเอง ออกเงินและบริหารเอง บางแห่งเจ้าของเป็นข้าราชการเกษียณ ซึ่งนำเงินบำเหน็จของตนมาดำเนินการ

Bunko เน้นหนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะหนังสือภาพและวรรณกรรมเยาวชนสำหรับเด็กวัยอนุบาลถึงประถมปลาย ไม่เน้นหนังสือของผู้ใหญ่ ให้บริการเช่นเดียวกับห้องสมุดประชาชน เช่น ยืม-คืนหนังสือ กิจกรรมเล่านิทาน แนะนำหนังสือ แสดงละครหุ่น ฯลฯ อาจมีหนังสือตั้งแต่ 100-1,000 เล่ม ส่วนใหญ่เปิดบริการสัปดาห์ละครั้ง มีเพียงส่วนน้อยที่เปิดให้บริการทุกวัน

ข้อจำกัดของ Bunko คือจำนวนหนังสือมีน้อย เด็กๆ จึงมักอ่านหนังสือในห้องสมุดบ้านได้หมดในเวลาไม่นาน และเมื่อความเร็วในการอ่านของเด็กเพิ่มมากขึ้น เด็กๆ ก็จะไม่กลับมาใช้บริการ Bunko อีกหากไม่มีหนังสือใหม่ให้อ่าน ดังนั้นการจัดหาหนังสือใหม่มาให้บริการจึงเป็นเรื่องสำคัญ ห้องสมุดของเมืองมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการแก้ไขปัญหาข้อนี้ โดยอนุญาตให้ Bunko รวมกลุ่มกันเพื่อยืมหนังสือออกได้ครั้งละ 400-500 เล่มสำหรับนำไปกระจายให้บริการ ระบบนี้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายทั่วประเทศ โดยมีจำนวน Bunko ถึง 3,000 กลุ่ม และยังทำให้เกิด Bunko ในพื้นที่ชนบทขึ้นมากมาย ไม่ได้กระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตพื้นที่เมืองเท่านั้น การเกิด Bunko ไม่เพียงดึงดูดให้เด็กเข้าถึงหนังสือและเพิ่มพื้นที่การอ่านของเด็กเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงไปสู่การก่อตั้งห้องสมุดประชาชนสำหรับชุมชนด้วย Bunko บางแห่งที่มีการรวมกลุ่มกันมานานกว่า 10 ปีและสามารถพัฒนาจนกลายเป็นห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ เช่น ห้องสมุดเด็กแห่งกรุงโตเกียว (Tokyo Children's Library) เกิดจากการรวมตัวของเครือข่าย Bunko อย่างน้อย 5 แห่งในเมืองโตเกียว

หลังจาก Bunko เติบโตแพร่หลายมานานกว่า 30 ปี เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 จำนวนเด็กที่เข้ามาใช้บริการก็เริ่มมีจำนวนลดลง อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่ลดลง นอกจากนั้นแม้บ้านจำนวนมากต้องปิด Bunko ของตนเองไปเนื่องจากมีอายุมากแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังคงมี Bunko จำนวนมากที่เปิดไว้สำหรับเด็กแต่ไม่ใช่ที่บ้าน แต่พัฒนาเป็นห้องสมุดในวัด ชูเปอร์มาร์เก็ต หอประชุมเทศบาล หรือสถานที่สาธารณะของชุมชนที่ใดก็ได้ที่เด็กๆ จะไปรวมกลุ่มกันได้โดยสะดวก ในปี ค.ศ.2006 มี Bunko กระจายอยู่ตามชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศถึง 4,000 กว่าแห่ง และผู้ดูแล Bunko ยังกลายมาเป็นนักกิจกรรมในชุมชน เช่น การเป็นวิทยากร บรรยายและสอนเทคนิควิธีการเล่านิทานให้แก่คุณแม่มีมือใหม่ เป็นต้น

ใน ค.ศ.1982 มีการจัดตั้งสมาคมห้องสมุดญี่ปุ่น (Japan Library Association: JLA) เพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาห้องสมุดประชาชน และได้จัดกิจกรรมหลายรูปแบบเพื่อสนับสนุนบทบาทของห้องสมุดประชาชนในการส่งเสริมการอ่าน เช่น การคัดเลือกหนังสือแนะนำกว่า 60,000 ปก และเผยแพร่ในคอลัมน์หนังสือแนะนำ (Book Review) วารสารข่าวรายสัปดาห์ของ JLA ปีละประมาณ 8,000 ปก ซึ่งช่วยให้บรรณารักษ์สามารถตรวจสอบได้ว่าหนังสือเล่มไหนควรเลือกเข้าห้องสมุด และส่งผลทางอ้อมต่อสำนักพิมพ์ เนื่องจากบทความแนะนำหนังสือมีผลกระทบขอยอดขายหนังสือเล่มนั้นได้ออย่างน้อย 1,000-2,000 เล่ม (เฉพาะยอดสั่งซื้อเข้าห้องสมุด) นอกจากนั้นยังจัดอบรมแนะนำวิธีการให้บริการแก่กลุ่มเด็กและเยาวชน การอบรมเทคนิคกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้กลุ่มเด็กพิการ คนหูหนวก คนพิการทางสายตาและผู้ป่วย เป็นต้น

ก่อน ค.ศ.1988 ประเทศญี่ปุ่นมีห้องสมุดประชาชนจำนวน 1,081 แห่ง เทียบกับสิบปีก่อนหน้านี้นี้ที่มีอยู่เพียง 400 กว่าแห่ง และเพียงหนึ่งปีหลัง ค.ศ.1988 ห้องสมุดประชาชนทั่วประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 1,850 แห่ง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาของ Bunko ซึ่งมีรากฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สถิติของประชากรที่ใช้ห้องสมุดมากกว่า 1 ครั้งต่อปีคิดเป็นร้อยละ 24.3 (สูงกว่า 10 ปีที่ผ่านมาซึ่งอยู่ที่อัตราร้อยละ 16.9) แต่สัดส่วนดังกล่าวถือว่าอยู่ในระดับที่ยังไม่น่าพอใจ เพราะสัดส่วนที่ควรจะเป็นคือร้อยละ 50-60

ในปี ค.ศ.2003 ห้องสมุดประชาชนเพิ่มขึ้นเป็น 2,732 แห่ง แบ่งเป็นห้องสมุดประจำอำเภอ 63 แห่ง ห้องสมุดระดับเมือง 1,636 แห่ง และห้องสมุดจังหวัด 1,033 แห่ง มีบรรณารักษ์อาชีพ 7,275 คน จำนวนหนังสือที่มีการยืมรวมทั้งสิ้น 550 ล้านเล่มต่อปี เฉลี่ยมีการยืมหนังสือ 4.5 เล่มต่อคนต่อปี

จำนวนห้องสมุดประชาชน และงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล

ค.ศ.	จำนวนห้องสมุดประชาชน (แห่ง)	งบประมาณด้านอุปกรณ์ห้องสมุด (พันล้านเยน)
1989	1,850	n.a.
1990	1,950	26.407
1991	1,955	29.273
1992	2,011	31.293
1993	2,091	33.816
1994	2,180	33.932
1995	2,270	34.976
1996	2,336	35.941
1997	2,423	36.259
1998	2,499	36.489
1999	2,560	36.763
2000	2,613	36.156
2001	2,655	35.351
2002	2,686	34.915
2003	2,732	33.483
2004	2,803	33.277
2005	2,931	32.112

ที่มา : Japan Statistics Yearbook 2008

: MEXT

: www.jla.or.jp/pub-statis_e.html

วัฒนธรรมการอ่าน และมังงะ

คนญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะเชื่อตามความคิดของผู้แต่งหนังสือและมุ่งที่จะหาความคิดเห็นร่วม โดยพยายามทำความเข้าใจว่าคนอื่นคิดอย่างไร และหลีกเลี่ยงที่จะแสดงความคิดเห็นของตนเอง ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากการที่สังคมญี่ปุ่นยึดมั่นในลัทธินิยมการอยู่โดดเดี่ยวมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17-19 โดยการปิดประเทศและไม่มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศ ดังนั้นผู้คนในกลุ่มจึงต้องร่วมมือกันและมีความเห็นพ้องต้องกัน ลักษณะนิสัยเช่นนี้กลายเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้อ่านชาวญี่ปุ่นไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้เขียนหนังสืออย่างแข็งกร้าวเท่าไรนัก

โดยทั่วไปคนญี่ปุ่นจะให้ความสนใจในตำราเรียนอย่างมาก จึงไม่สนใจข้อผิดพลาดที่อยู่ในตำรา และมักจะไม่วิพากษ์วิจารณ์ตำราเรียน ลักษณะการอ่านเช่นนี้อาจเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์สังคมของญี่ปุ่น เช่นกัน กล่าวคือการยกเลิกนโยบายปิดประเทศตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ทำให้ผู้คนกระหายที่จะได้รับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศิลปะของประเทศตะวันตก จึงมีการแปลตำราจำนวนมากและสอนให้เด็กนักเรียนอ่านแบบท่องจำ เพราะครูก็เชื่อมั่นในตำราและไม่คิดที่จะสอนให้วิพากษ์วิจารณ์ผู้แต่ง

ชาวญี่ปุ่นหยิบหนังสือมาอ่านกันทุกที่ทุกเวลาจนเป็นเรื่องปกติ ทั้งเวลาที่โดยสารอยู่บนรถไฟฟ้าใต้ดิน ในร้านอาหาร หรือแม้แต่ตอนไปเที่ยวพักผ่อนตามชายหาด ส่วนใหญ่นิยมอ่านหนังสือเพื่อความบันเทิง โดยเฉพาะ “การ์ตูน” (Comic/Print Cartoon) หรือที่เรียกกันว่า มังงะ (Manga) ซึ่งถือเป็นหนังสือยอดนิยมของคนญี่ปุ่นแทบทุกวัย ประมาณกันว่าในแต่ละปีชาวญี่ปุ่นทั้งประเทศใช้เงินกว่า 500 พันล้านเยน (185,000 ล้านบาท) ไปกับการซื้อหนังสือการ์ตูน คิดเป็นมูลค่าประมาณหนึ่งในสี่ของมูลค่าตลาดสิ่งพิมพ์ (ยอดขายและนิตยสาร) ขณะที่สัดส่วนสิ่งพิมพ์ประเภทมังงะสูงถึงร้อยละ 40 ของสิ่งพิมพ์ที่มีอยู่ในท้องตลาด ดังนั้นหากยอดขายมังงะตกต่ำลง จะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการทั้งอุตสาหกรรมทันที

อาการติดมังงะของชาวญี่ปุ่นพบได้ตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงผู้ใหญ่และวัยเลขเกษียณ มังงะในญี่ปุ่นมีมากถึง 281 ประเภท สามารถตอบสนองรสนิยมผู้อ่านได้ทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นประเภทรักหวานแหวว ครอบครัว การต่อสู้ ผจญภัย สยองขวัญ ลึกลับ แฟนตาซี กีฬา อาหาร การพัฒนาตนเอง สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ ไปจนถึงการ์ตูนผู้ใหญ่เรตเอ็กซ์ มีทั้งรายสัปดาห์ รายปักษ์ และรายเดือน วางขายอย่างแพร่หลายตามร้านหนังสือ ร้านสะดวกซื้อ และซุ้มขายของใกล้สถานีขนส่งสาธารณะ ราคาไม่แพงและอ่านได้เร็ว ผู้อ่านสามารถใช้เวลาอ่านเฉลี่ยเพียง 3.75 วินาทีต่อ 1 หน้า หรือ 320 หน้า ใช้เวลาอ่านแค่ 20 นาทีเท่านั้น

ประวัติศาสตร์การเขียนมังงะสามารถสืบค้นย้อนกลับไปได้ถึงศตวรรษที่ 12 และมีการพัฒนารูปแบบเรื่อยมา จนกระทั่งในต้นทศวรรษ 1920 มังงะจึงได้รับอิทธิพลจากการ์ตูนทางหนังสือพิมพ์อเมริกันที่มีรูปภาพมากมายร้อยเรียงเป็นเรื่องราว มีคำพูดในกรอบวงกลมและบทบรรยาย กลายเป็นรูปแบบที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

การอ่านมังงะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้คนญี่ปุ่นเกิดแรงบันดาลใจ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ จนเชื่อกันว่าระดับการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการกีฬา ของประเทศญี่ปุ่นนั้นล้วนมีรากฐานมาจากมังงะ การเติบโตของมังงะไม่เพียงเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์เท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงไปยังธุรกิจประเภทอื่น เช่น การ์ตูนทางโทรทัศน์ แอนิเมชัน วิดีโอเกม ลิขสิทธิ์คาแรกเตอร์ และสื่อประสมต่างๆ อีกด้วย

มังงะสำหรับผู้ใหญ่มีส่วนทำให้ตลาดมังงะโดยรวมขยายตัวเพิ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980 และมีสัดส่วนยอดขายคิดเป็นประมาณครึ่งหนึ่งของตลาดมังงะโดยรวม มังงะมีทั้งรูปแบบหนังสือและภาพยนตร์ แต่มีผู้วิเคราะห์ว่าทั้งเนื้อหาและการลำดับเรื่องราวในภาพยนตร์ รวมถึงละครทางโทรทัศน์ กลับมีพื้นฐานมาจากมังงะทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่ามังงะคือรูปแบบความบันเทิงหลักซึ่งแทรกซึมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคนญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ามังงะจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการอ่านของชาวญี่ปุ่นอย่างแนบแน่น แต่กลับไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับในโรงเรียน เนื่องจากครูและพ่อแม่เชื่อว่าการอ่านมังงะเป็นลักษณะการอ่านที่ง่ายเกินไป และไม่ได้ส่งเสริมในเรื่องของความรู้เท่าไรนัก

นอกจากคนญี่ปุ่นจะนิยมอ่านมังงะแล้ว ผลสำรวจของ “World Press Trends” เมื่อ ค.ศ.2006 ยังพบว่า ชาวญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่มีอัตราการอ่านหนังสือพิมพ์มากที่สุดในโลก พิจารณาจากยอดพิมพ์และสัดส่วนยอดพิมพ์หนังสือพิมพ์รายวันต่อจำนวนประชากร 1,000 คนสูงเป็นอันดับหนึ่งของโลก ดังตาราง

สถิติการผลิตหนังสือพิมพ์รายวันของประเทศต่างๆ

ประเทศ	ยอดพิมพ์ (หน่วย : 1,000 ฉบับ)	สัดส่วนยอดพิมพ์ต่อ	จำนวนหัวหนังสือพิมพ์
1. ญี่ปุ่น	69,763	634.5	108
2. สหรัฐ	53,345	249.9	1,452
3. สวีเดน	4,368	583.4	94
4. เดนมาร์ก	1,946	442.9	31
5. สหราชอาณาจักร	17,494	369.1	112
6. เนเธอร์แลนด์	4,646	351.7	37
7. ออสเตรีย	2,323	339.2	18
8. เยอรมนี	21,543	305.2	368
9. ไอร์แลนด์	890	272.8	10
10. ฝรั่งเศส	10,532	215.3	85
11. เบลเยียม	1,684	194.7	30
12. อิตาลี	7,839	156.1	94
13. สเปน	4,200	113.3	139
14. โปรตุเกส	791	95.2	17
15. กรีซ	593	67.4	34

ที่มา : World Press Trends 2006

นโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่สำคัญ

ก่อน ค.ศ.1988

ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของญี่ปุ่นได้รับการพัฒนาอย่างมากมาตลอดระยะเวลา 150 ปีที่ผ่านมา โรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญที่นำมาสู่การอ่านออกเขียนได้และนิสัยรักการอ่านหนังสือ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมส่งเสริมการอ่านภายนอกโรงเรียนกลับมีอยู่น้อยมาก ในปี ค.ศ.1923 เป็นปีแรกที่เริ่มจัดสัปดาห์ห้องสมุดพร้อมกันทั่วประเทศ ด้วยความร่วมมือของสำนักพิมพ์ ร้านหนังสือ และห้างสรรพสินค้า จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสัปดาห์การอ่าน

ในปี ค.ศ.1924 มีการจัดทำคู่มือรายชื่อหนังสือมาตรฐาน (Standard Book Catalogue) สำหรับห้องสมุดประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำหนังสือดีให้กับห้องสมุดใช้เป็นแนวทางในการสั่งซื้อ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการจูงใจสำนักพิมพ์และนักเขียนให้ผลิตงานออกมาตามแนวทางหนังสือที่ได้รับการแนะนำด้วย

ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1930 เป็นช่วงเวลาที่ยุโรปเข้าสู่ภาวะสงครามโดยนำกองทัพรุกเข้าสู่ประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียแปซิฟิก การอ่านเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ในการรณรงค์และปลุกใจผู้คนให้เห็นถึงความชอบธรรมในการทำสงคราม กระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 และญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ชาวญี่ปุ่นจึงเริ่มตระหนักถึงหนังสือและการอ่านที่มุ่งเน้นสันติภาพและประชาธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับความคิดและจิตใจของปัจเจกชนมากขึ้น เกิดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการนำหนังสือให้ถึงมือผู้อ่านอย่างกว้างขวาง ห้องสมุดขนาดเล็กจำนวนมากเกิดขึ้นในช่วงเวลานี้

ค.ศ.1988 ถึง 2000

1. นโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

ช่วงทศวรรษ 1990 มีการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนในเรื่องการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน เนื่องจากรัฐบาลตระหนักถึงความจำเป็นในการส่งเสริมให้เด็กอ่านหนังสือด้วยความสมัครใจมากขึ้น ระบบการศึกษาในโรงเรียนเปลี่ยนไปเป็นการเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง และการพัฒนาหลักสูตรด้านสารสนเทศ รวมถึงการอ่านภายในโรงเรียน ในค.ศ.1997 รัฐบาลแก้ไขกฎหมายห้องสมุดของโรงเรียน (The School Library Law) กำหนดให้โรงเรียนที่มีห้องเรียน 12 ห้องขึ้นไปจะต้องมีบรรณารักษ์ประจำห้องสมุด ก่อนเดือนเมษายน ค.ศ. 2003 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในโรงเรียนกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศ

ในปี ค.ศ.1995 สมาชิกรัฐสภาและกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ร่วมกันวางแผนการทำงานเพื่อจัดตั้งห้องสมุดนานาชาติด้านวรรณกรรมเด็ก หรือ ILCL จนกระทั่งเดือนสิงหาคม ค.ศ.1999 จึงมีข้อสรุปว่า “การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับหนังสือ เด็กจะได้เรียนรู้ภาษา มีไหวพริบสูง กล้าแสดงออก มีจินตนาการ เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างลึกซึ้ง รัฐบาลจึงควรออกกฎหมาย ILCL และกำหนดให้ ค.ศ.2000 เป็นปีแห่งการอ่านหนังสือสำหรับเด็ก พร้อมทั้งกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมอย่างเร่งด่วนและครอบคลุม เพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการอ่านของเด็กในระดับประเทศ”

ปี ค.ศ.1999 รัฐสภาจึงมีมติกำหนดให้ ค.ศ.2000 เป็นปีแห่งการอ่านหนังสือสำหรับเด็ก เพื่อกระตุ้นให้สาธารณชนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการอ่านของเด็ก โดยมีรูปธรรมคือการจัดตั้งและเปิดดำเนินการห้องสมุด ILCL ขึ้นในปีแห่งการอ่านนั่นเอง (เปิดให้บริการบางส่วน ใน ค.ศ.2000 และแล้วเสร็จเต็มรูปแบบในปี ค.ศ.2002)

ในปี ค.ศ.2000 รายงานการสำรวจวิจัยด้านการศึกษาของ OECD และผลการประเมินด้านการอ่านของ PISA (Program for International Student Assessment) พบว่า นักเรียนญี่ปุ่นกว่าร้อยละ 40 ไม่ได้ใช้เวลากับการอ่านหนังสือเพื่อความเพลิดเพลิน แต่เป็นการอ่านเพื่อมุ่งเรียนหรือศึกษาต่อเป็นเป้าหมายหลัก ผลสรุปจากการสำรวจนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งทำให้องค์กรต่างๆ ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการส่งเสริมด้านการอ่านของเด็กให้มากขึ้น

ในปีเดียวกันนี้ ยังมีกิจกรรมสำคัญเกิดขึ้นมาอีกหนึ่งโครงการ คือโครงการ Bookstart โดยองค์กรอิสระที่ไม่แสวงหากำไร ชื่อ Bookstart in Japan ซึ่งได้รับแนวคิดและอิทธิพลมาจากโครงการชื่อเดียวกันที่ประเทศอังกฤษ มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้กับพ่อแม่ผู้ปกครองใช้เวลาอ่านหนังสือเล่มเดียวกันร่วมกับลูก ขึ้นตอนดำเนินการเริ่มจากการแจกถุงหนังสือให้แต่ละครอบครัวที่นำเด็กเล็กมาตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาลหรือสถานอนามัย ภายในถุงประกอบไปด้วยหนังสือเด็กเล็กหรือหนังสือภาพ 2 เล่ม รายชื่อหนังสือเด็กเล็กที่มีให้บริการในห้องสมุดท้องถิ่น แบบฟอร์มสมัครสมาชิกห้องสมุดท้องถิ่น ของเล่นหรือของใช้เด็กเล็ก 1-2 ชิ้น อาจมีรายชื่อหนังสือแนะนำสำหรับพ่อแม่ บัตรห้องสมุด หรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเติบโตของเด็ก ใส่ออยู่ในถุงด้วย

โครงการนี้เริ่มต้นจากการศึกษาดูงานโครงการบุ๊คสตาร์ทของอังกฤษในปีแห่งการอ่านหนังสือสำหรับเด็กในญี่ปุ่น และมีการจัดอภิปรายหลายครั้งที่โตเกียว ต่อมาใน ค.ศ.2001 เริ่มวิจัยทดลองนำร่องที่เขตสึจินามิ (Suginami-ku) ในกรุงโตเกียว โดยมีกลุ่มตัวอย่างเด็กทารก 250 ครอบครัว โดยใช้ทุนและงบประมาณขององค์กรปกครองท้องถิ่น ไม่พึ่งพิงงบประมาณจากรัฐบาลกลาง ในปีถัดมา มีหน่วยงานท้องถิ่น 13 แห่งตัดสินใจเข้าร่วม และ 5 ปีต่อมา (ค.ศ.2006) หน่วยงานที่เข้าร่วมเพิ่มขึ้นเป็น 532 แห่ง จากองค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีอยู่ทั้งหมด 1,834 แห่งหรือประมาณหนึ่งในสาม ถือว่ามีการขยายตัวแพร่หลายอย่างรวดเร็วมาก (อ้างจาก Izumi Satou Sugita ในการบรรยายที่กรุงเทพฯ ค.ศ.2006 จัดโดยสำนักงานอุทยานการเรียนรู้) ปัจจุบันมีท้องถิ่นเข้าร่วมโครงการกว่าหนึ่งพันแห่ง และพ่อแม่ให้ความสนใจมากกว่าหนึ่งแสนครอบครัว

Bookstart ของญี่ปุ่นเน้นการจัดการที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น แต่จะไม่เปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญ 5 ข้อ ไม่ว่าจะใช้ในญี่ปุ่นหรือทั่วโลก คือ

- (1) Bookstart คือการแบ่งปันหนังสือและความสุข (SHARING) โดยสร้างประสบการณ์ให้กับเด็กเล็กด้วยการใช้หนังสือเป็นสื่อให้เด็กได้ยินเสียงของคนที่เขารัก ทำให้เด็กคุ้นเคยกับหนังสือและรู้สึกพึงพิงว่าหนังสือเป็นที่มาแห่งความสุข แต่ไม่ใช่โครงการที่มีจุดมุ่งหมายให้เด็กฉลาดด้วยการอ่านหนังสือ
- (2) Bookstart เกิดขึ้นเพื่อเด็กเล็กทุกคน (EVERY) เนื่องจากเด็กทุกๆ คนจะได้รับถุงหนังสือ ซึ่งบางครอบครัวไม่สามารถหาซื้อได้ หรือไม่เคียดคิดที่จะซื้อ เด็กทุกคนจึงมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะมีช่วงเวลาแห่งความสุขด้วยเสียงที่เต็มไปด้วยความรัก ไม่ว่าจะฐานะทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมของครอบครัวพวกเขาจะเป็นเช่นไร
- (3) Bookstart จะมีประโยชน์และได้ผลเมื่อดำเนินการ ณ สถานที่ซึ่งเด็กๆ สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด เช่น สถานที่ตรวจสุขภาพและฉีดวัคซีนให้แก่เด็กตามอายุ (เช่น สถานอนามัย ศูนย์ตรวจสุขภาพ โรงพยาบาล) เพราะเป็นหลักประกันว่าครอบครัวและเด็กทุกคนจะได้รับแจกถุงหนังสืออย่างทั่วถึง โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือคำนึงถึงความสนใจของผู้รับ

- (4) Bookstart ไม่ใช่เพียงแค่การกระจายหนังสือ แต่เป็นการนำสานติสุขส่งผ่านไปพร้อมกับประสบการณ์ในการแบ่งปันหนังสือ เด็กจะมีความสุขกับหนังสือและพบประสบการณ์แห่งความสุขจากการแบ่งปัน เพราะหนังสือเป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมถึงวิธีการแบ่งปันหนังสือและความสุขระหว่างเด็กกับครอบครัว
- (5) Bookstart ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองและศาสนา และไม่แสวงหากำไร เป็นโครงการที่ต้องร่วมมือกันในรูปของภาคีหุ้นส่วน ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายบุคคลและองค์กรหรือหน่วยงานซึ่งปรารถนาที่จะเห็นเด็กมีความสุข ทำงานกันเป็นทีม ประกอบด้วยบรรณารักษ์ พนักงานห้องสมุด เจ้าหน้าที่อนามัย พยาบาลเด็กอ่อน และอาสาสมัคร โดยหน่วยงานท้องถิ่นต้องเป็นผู้สนับสนุนอย่างจริงจัง

2. ตลาดหนังสือและพฤติกรรมการอ่าน

ทศวรรษ 1990 ตลาดสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่นเกิดภาวะตกต่ำครั้งใหญ่ โดยเฉพาะยอดขายหนังสือลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ครึ่งหลังของทศวรรษเป็นต้นมา อันเป็นผลมาจากรายได้ส่วนบุคคลลดลง การแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่ การใช้บริการห้องสมุดเพิ่มขึ้น และการเกิดขึ้นและขยายตัวของร้านหนังสือมือสอง ทำให้สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ปรับตัวด้วยการหันมาเน้นยอดขายจากนิตยสารเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดนิตยสารเฉพาะด้านหลากหลายแนว เช่น นิตยสารเกี่ยวกับงานอดิเรก วัฒนธรรม ฝึกความรอบรู้ ไลฟ์สไตล์ เป็นต้น ขณะที่สำนักพิมพ์ขนาดกลางและเล็กก็กระโจนเข้าสู่การจัดพิมพ์นิตยสารเฉพาะกลุ่มเช่นกัน

ถึงกระนั้นก็ตาม มังงะยังคงเป็นผู้นำในตลาดสิ่งพิมพ์ของญี่ปุ่น โดยในปีค.ศ.1995 ยอดพิมพ์มังงะมีจำนวน 2.3 พันล้านเล่ม สามารถขายได้ถึง 1.9 พันล้านเล่ม ยอดขายคิดเป็นร้อยละ 40 ของยอดขายหนังสือและนิตยสาร อัตราการอ่านมังงะของชาวญี่ปุ่นเฉลี่ยคนละประมาณ 15 เล่มต่อปี

ค.ศ.1996 จำนวนหนังสือที่ตีพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนมากเป็นอันดับ 5 ของโลก รองจากอังกฤษ จีน เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา หนังสือออกใหม่มีจำนวนถึง 60,000 ปก แต่เนื่องจากชาวญี่ปุ่นนิยมดูโทรทัศน์กันมากขึ้น รวมทั้งเล่นวิดีโอเกม และสื่ออื่นๆ จึงทำให้คนญี่ปุ่นอ่านหนังสือน้อยลง ผลจากการสำรวจทั่วประเทศโดยหนังสือพิมพ์โยมิอูริ ชิมบุน เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ.1997 พบว่า ร้อยละ 62 ของกลุ่มตัวอย่างให้เวลากับการอ่านน้อยกว่าในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา และกว่าร้อยละ 50 ไม่ได้อ่านหนังสือเลยในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา

การสำรวจนิสัยการอ่านของเด็กในวิทยาลัยทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของญี่ปุ่นระหว่าง ค.ศ.1995 ถึง ค.ศ.1999 พบว่านักเรียนสนใจอ่านมังงะตลอดทั้งปี และชอบอ่านนิตยสารและมังงะมากกว่าการอ่านหนังสือ เมื่อมีเวลาว่างมักจะดูทีวี อ่านมังงะ และนิตยสาร

ในเดือน พฤษภาคม ค.ศ.1997 มีการสำรวจการอ่านของนักเรียนพบว่า ร้อยละ 15.0 ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ร้อยละ 55.3 ของนักเรียนระดับมัธยมต้น และร้อยละ 69.8 ของนักเรียนระดับมัธยมปลาย ไม่อ่านหนังสือที่ไม่ใช่ตำราเรียนเลย เหตุผลหลักที่ไม่มีเวลาอ่านหนังสือประเภทอื่นเนื่องจากดูโทรทัศน์เป็นเวลานาน เล่นเกมคอมพิวเตอร์ และการสอบแข่งขัน อย่างไรก็ตาม สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงหลังจากมีการออกนโยบายและรณรงค์จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องตลอดห้วงเวลาสิบปีหลังจากนี้

สัดส่วนของนักเรียนที่ไม่อ่านหนังสือในรอบ 1 เดือน (ไม่รวมตำราเรียน)

(หน่วย : ร้อยละ)

ค.ศ.	ประถม	มัธยมต้น	มัธยมปลาย
1988	7.1	45.3	59.6
1989	10.5	41.9	57.0
1990	10.3	41.9	54.5
1991	10.7	50.4	59.9
1992	11.7	45.8	58.6
1993	12.1	51.4	60.8
1994	13.5	48.9	63.2
1995	15.5	46.7	61.3
1996	12.6	51.8	66.2
1997	15.0	55.3	69.8
1998	16.6	47.9	67.9
1999	11.2	48.0	62.3
2000	16.4	43.0	58.8
2001	10.5	43.7	67.0
2002	8.9	32.8	56.0
2003	9.3	31.9	58.7
2004	7.0	18.8	42.6
2005	5.9	24.6	50.7
2006	6.0	22.7	50.2
2007	4.5	14.6	47.9
2008	5.0	14.7	51.5

ที่มา : การสำรวจของ Mainichi Newspapers ร่วมกับ Nationwide School Library in Japan

ในปี ค.ศ.1999 สำนักพิมพ์ทั่วประเทศมีจำนวน 4,406 แห่ง ร้อยละ 79 กระจุกตัวอยู่ที่โตเกียว ปีต่อมาลดลงเหลือ 4,391 แห่ง เมื่อเทียบกับ ค.ศ.1979 ซึ่งมีจำนวนประมาณ 4,000 แห่ง สะท้อนให้เห็นว่าอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่นเริ่มหยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวตลอดช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา

ปี ค.ศ.2000 ยอดพิมพ์หนังสือของญี่ปุ่นสูงเป็นอันดับหนึ่งของเอเชีย และเป็นอันดับสามของโลก รองจากอังกฤษและเยอรมนี โดยนับจากจำนวนปก (title) ที่ตีพิมพ์ใหม่ คือ อังกฤษมีหนังสือจัดพิมพ์ใหม่ 110,155 ปก เยอรมนี 80,779 ปก ญี่ปุ่น 65,430 ปก

ค.ศ.2001 ถึง 2008

1. นโยบายและกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

ในเดือนธันวาคม ค.ศ.2001 รัฐบาลออกกฎหมายส่งเสริมกิจกรรมการอ่านหนังสือของเด็ก เพื่อให้รัฐบาลส่วนกลางและท้องถิ่นร่วมกันจัดทำแผนส่งเสริมการอ่าน และกำหนดตัวชี้วัดความก้าวหน้าของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของเด็กอย่างครอบคลุม โดยมีจุดมุ่งหมายในการนำผลลัพธ์ไปสู่การพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ กฎหมายฉบับนี้ระบุแยกส่วนความรับผิดชอบอย่างชัดเจนระหว่างรัฐบาลส่วนกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ภาคเอกชน ครอบครัวยุวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เช่น โรงเรียนและห้องสมุด) ในการจัดกิจกรรมการติดตามผลการปฏิบัติ และการประเมินผล นอกจากนี้ ยังกำหนดให้วันที่ 23 เมษายนซึ่งตรงกับ “วันหนังสือโลกและวันลิขสิทธิ์” ของยูเนสโก เป็นวันอ่านหนังสือสำหรับเด็ก

ปี ค.ศ.2002 รัฐบาลสนับสนุนกิจกรรมการอ่านเป็นเวลา 10 นาทีทุกเช้า (Morning Reading) วิธีการคือนักเรียนและครูทุกคนจะนำหนังสือที่ขอมมาโรงเรียนทุกวัน เพื่ออ่านเป็นเวลา 10 นาทีในตอนเช้า อาจเป็นหนังสือที่ซื้อหรือยืมจากห้องสมุดโรงเรียนก็ได้

วิธีส่งเสริมการอ่านด้วยกิจกรรมการอ่าน 10 นาทีทุกเช้า ถือเป็นกิจกรรมที่แพร่หลายอย่างกว้างขวางมากในโรงเรียนทั่วญี่ปุ่น ครูจำนวนมากสนับสนุนกิจกรรมนี้ เพราะทำได้ง่ายและเห็นผลทันที ทั้งนี้เพราะนักเรียนที่อ่านหนังสือได้แต่ไม่ชอบการอ่านหรือไม่มีนิสัยรักการอ่าน ถ้ามีการกำหนดหรือจัดเวลาให้กับการอ่านหนังสือที่แน่นอน พวกเขาจะเริ่มอ่านอย่างเป็นประจำ ต่อเนื่อง จนกลายเป็นนิสัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาเห็นว่า การมีนิสัยรักการอ่านจะทำให้คนชอบหนังสือ แต่การบังคับให้อ่านอาจจะส่งผลในทางตรงข้าม ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีสำหรับเด็กที่ยังไม่มีนิสัยรักการอ่านที่จะได้เลือกหนังสือที่ตนเองอยากอ่าน แล้วรู้สึกสนุกกับการอ่าน โดยมีกิจกรรมกระตุ้นให้คุ้นเคยกับการอ่านและได้รับการปลูกฝังเป็นนิสัย

ในปี ค.ศ.2003 MEXT เริ่มสำรวจความก้าวหน้าของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนทั่วประเทศ ประกอบด้วยโรงเรียนประถมจำนวน 23,633 แห่ง มัธยมต้น 11,134 แห่ง และมัธยมปลาย 5,450 แห่ง โดยที่เกือบทุกโรงเรียนมีห้องสมุดประจำโรงเรียน ผลสรุปออกมาใน ค.ศ.2004 พบว่าร้อยละ 84 ของโรงเรียนในระดับประถม ร้อยละ 70 ของโรงเรียนระดับมัธยมต้น และร้อยละ 30 ของโรงเรียนระดับมัธยมปลาย มีการจัดกิจกรรมการอ่านในโรงเรียนอย่างกว้างขวาง โดยโรงเรียนมัธยมต้นมีอัตราการขยายตัวของการจัดกิจกรรมสูงที่สุด ส่วนใหญ่คือกิจกรรมการอ่าน 10 นาทีทุกเช้า และกิจกรรมอาสาสมัครห้องสมุด

และจากการออกกฎหมายห้องสมุดโรงเรียน (School Library Law) ที่กำหนดให้โรงเรียนซึ่งมีจำนวนห้องเรียนมากกว่า 12 ห้องต้องมีบรรณารักษ์ประจำห้องสมุดภายในปี ค.ศ.2003 พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่สามารถทำได้ตามเงื่อนไขข้างต้น แต่โดยข้อเท็จจริง บรรณารักษ์เป็นครูรายวิชาที่ต้องสอนเต็มเวลาด้วย ทำให้ไม่มีเวลามากพอที่จะดูแลกิจกรรมด้านการอ่านอย่างเต็มประสิทธิภาพ การทำหน้าที่บรรณารักษ์จึงเป็นเรื่องยากในทางปฏิบัติ

ส่วนงบประมาณ 13 พันล้านเยนที่จัดสรรให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อซื้อหนังสือให้กับห้องสมุดโรงเรียนนั้น จากการติดตามประเมินผลพบว่ามีเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่ถูกนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ ปัญหาหนังสือและอุปกรณ์ไม่เพียงพอสำหรับจัดกิจกรรมการอ่านในโรงเรียนจึงยังคงมีอยู่

ในปี ค.ศ.2005 รัฐบาลออกกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านอีก 2 ฉบับคือ กฎหมายส่งเสริมวัฒนธรรมด้านตัวหนังสือและสิ่งพิมพ์ และกฎหมายส่งเสริมวัฒนธรรมการเขียนคำ ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายส่งเสริมการอ่านหนังสือของเด็กที่กำหนดให้รัฐบาลท้องถิ่นดำเนินการปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียนนั้น ปรากฏว่ามีเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่สามารถปฏิบัติได้ ดังนั้นจึงออกกฎหมายใหม่ที่ครอบคลุมการปรับปรุงห้องสมุด การปรับปรุงความสามารถทางภาษา และการส่งเสริมการอ่านในทุกมิติ รวมทั้งการเข้าไปสนับสนุนการจัดงานสัปดาห์การอ่าน (Book Reading Week) ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องมาแล้วเกือบ 60 ปี

ค.ศ.2007 กระทรวงการต่างประเทศและมูลนิธิญี่ปุ่นจัดงานมอบรางวัลมังงะนานาชาติ (International Manga Award) โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมมังงะของญี่ปุ่นในต่างประเทศ และจัดงานมอบรางวัล “Grand Manga Prize” ซึ่งประกาศผลและแจกรางวัลเป็นครั้งแรกในต้นปี ค.ศ.2008

ในปีเดียวกันนี้ MEXT จัดทำแผน 5 ปีฉบับใหม่ (ค.ศ.2007-2011) เพื่อพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน เนื่องจากการสำรวจพบว่ามีโรงเรียนระดับประถมและมัธยมเพียงร้อยละ 35 เท่านั้นที่สามารถจัดหาหนังสือสำหรับให้บริการได้ตามมาตรฐาน ดังนั้นจึงวางแผนเพื่อที่จะเพิ่มสัดส่วนห้องสมุดโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามมาตรฐานโดยจัดสรรงบประมาณรวม 100 พันล้านเยน (37,000 ล้านบาท) เป็นระยะเวลา 5 ปีหรือปีละ 20 พันล้านเยน (7,400 ล้านบาท) โดยยังคงใช้กลไกของรัฐบาลท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ดูแลโรงเรียนต่างๆ เป็นผู้จัดสรรงบประมาณดังกล่าวให้กับห้องสมุดของแต่ละโรงเรียน

ในปี ค.ศ.2008 รัฐบาลปรับปรุงแผนส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็ก ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายส่งเสริมกิจกรรมการอ่านหนังสือของเด็ก ที่มีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ ค.ศ.2001 โดยในแผนระยะที่ 2 นี้ได้กล่าวถึงผลลัพธ์ของการดำเนินงานตามกฎหมายที่ประสบความสำเร็จอย่างน้อย 3 เรื่อง คือ จำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกับห้องสมุดประชาชน ความแพร่หลายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน และโรงเรียนที่มีจำนวน 12 ห้องเรียนขึ้นไปต่างก็มีการจ้างครูบรรณารักษ์ประจำห้องสมุด

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบปัญหาอย่างน้อย 3 ข้อ คือ อัตราส่วนของนักเรียนระดับมัธยมต้นและปลายที่ไม่อ่านหนังสือยังอยู่ในเกณฑ์สูง ห้องสมุดโรงเรียนมีหนังสือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอสำหรับการให้บริการ และทักษะการอ่านของเด็กอยู่ในเกณฑ์ต่ำลง

ในแผนระยะที่ 2 จึงกำหนดตัวเลขเป้าหมายของแต่ละวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจนและกระตุ้นให้องค์กรสาธารณะในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ครอบครัวและโรงเรียนใช้ความพยายามและร่วมมือกันเพื่อช่วยให้เด็กๆ ทุกคนได้เข้าถึงหนังสือให้มากที่สุด เช่น การใช้ทรัพยากรของโรงเรียนกับห้องสมุดประชาชนร่วมกัน การสนับสนุนให้จัดทำเว็บไซต์ของแต่ละห้องสมุดแล้วเชื่อมโยงโดยใช้ระบบค้นหารายการหนังสือในห้องสมุดผ่านคอมพิวเตอร์หรือ OPAC (Online Public Access Catalog) การปรับปรุงการให้บริการและพัฒนาห้องสมุดประชาชนหรือห้องสมุดโรงเรียนให้มีหนังสืออย่างเพียงพอ การสนับสนุนการฝึกอบรมบรรณารักษ์ และกระตุ้นให้ทุกโรงเรียนจ้างครูบรรณารักษ์ประจำ รวมทั้งยังตั้งเป้าหมายขยายพื้นที่จัดกิจกรรมการอ่านเพิ่มจากร้อยละ 24 เป็นมากกว่าร้อยละ 50 ทั่วประเทศ

2. ตลาดหนังสือและพฤติกรรมการอ่าน

ญี่ปุ่นใช้ระบบการกระจายสิ่งพิมพ์ผ่านสายส่งหรือตัวแทนจำหน่ายเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายที่สำคัญ หนังสือกว่าร้อยละ 70 และนิตยสารประมาณร้อยละ 90 ที่กระจายอยู่ตามร้านหนังสือ มาจากการจัดจำหน่ายผ่านสายส่งถึงร้อยละ 65 โดยมีสายส่งรายใหญ่ 2 ราย คือ Nippon Shuppan Hanbai และ Tohan ครอบงำส่วนแบ่งตลาดสูงถึงประมาณร้อยละ 80 จากจำนวนสายส่งที่มีอยู่กว่า 70 ราย ธุรกิจค้าส่งหนังสือและนิตยสารจึงเป็นตลาดผูกขาดโดยผู้ขายน้อยราย ทั้งๆ ที่ภาพรวมตลาดเป็นการแข่งขันเสรี ทำให้ยอดขายของผู้ค้าส่งทั้ง 2 รายเติบโตอย่างต่อเนื่องนับจากทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา และเป็น 2 บริษัทที่มีอิทธิพลสูงมากในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ของญี่ปุ่น

ร้านขายหนังสือทุกประเภทในญี่ปุ่นมีอยู่กว่า 150,000 แห่ง แต่ร้านสะดวกซื้อที่กระจายทั่วประเทศประมาณ 40,000 แห่งกลับมีส่วนแบ่งตลาดในการขายหนังสือและนิตยสารสูงมาก และยอดขายนิตยสารเกือบครึ่งหนึ่งมาจากการจำหน่ายผ่านร้านสะดวกซื้อ เครือข่ายร้านสะดวกซื้อที่เป็นเจ้าตลาดมีอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่ ร้าน 7-eleven, Lawson และ Family Mart ในปี ค.ศ.2006 ร้านหนังสือประเภทที่มีสาขาเครือข่าย 10 อันดับแรกมียอดขายรวมกันประมาณ 764.7 พันล้านเยน คิดเป็นส่วนแบ่งตลาดประมาณร้อยละ 35.5 จากมูลค่าตลาดรวม 2,152.5 พันล้านเยน ร้านหนังสือที่มีเครือข่ายมากที่สุดคือร้าน 7-eleven และเป็นเจ้าตลาดในการขายนิตยสาร

ร้านหนังสือในลักษณะที่เป็นร้านประเภทสาขาเครือข่ายหรือเซนสโตร์ขนาดใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้น ขณะที่ร้านหนังสือขนาดเล็กมีแนวโน้มลดลง แต่ในย่านชุมชนและสถานีรถไฟก็ยังคงมีร้านหนังสือในรูปแบบซุ้มหรือแผงหนังสือเล็กๆ ที่มีการขายหมุนเวียนเร็ว (เช่นหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร) ส่วนร้านหนังสือมือสองเป็นธุรกิจที่มีการขยายตัวมากที่สุด แหล่งใหญ่ของร้านหนังสือมือสองอยู่ที่ย่าน Kanda-jimbocho ในกรุงโตเกียว มีพื้นที่ขายประมาณ 16,500 ตารางเมตร มีหนังสือจำหน่ายกว่า 3 ล้านปก และสต็อกหนังสือถึง 10 ล้านปก

ตัวแทนจำหน่ายหรือสายส่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างสำนักพิมพ์กับร้านจำหน่ายหนังสือ โดยทั่วไปสำนักพิมพ์มักจะทำธุรกิจกับผู้ค้าส่งในลักษณะของการฝากขาย (Consignment basis) โดยการหักส่วนลดจากราคาปก แต่จะไม่มีการให้เครดิตทางการค้า จนกว่าจะมีการขายได้จริงตามระยะเวลาขายที่กำหนดไว้ในสัญญา เมื่อรับหนังสือมาจากสำนักพิมพ์แล้ว ผู้ค้าส่งจะกระจายหนังสือให้กับผู้ค้าปลีกหรือร้านขายหนังสือในสัญญาลักษณะเดียวกัน ทั้งนี้ร้านค้าปลีกสามารถส่งคืนหนังสือที่จำหน่ายไม่ได้ (returnable basis) กลับมายังผู้ค้าส่งและสำนักพิมพ์ในที่สุดได้

ลักษณะเด่นของระบบการจัดจำหน่ายแบบฝากขาย คือการกำหนดราคาส่วนลดที่แน่นอน ทำให้สำนักพิมพ์สามารถตั้งราคาหนังสือที่พอจะคาดคะเนกำไรสุทธิได้หากขายหนังสือได้ในปริมาณหนึ่งซึ่งเกินจุดคุ้มทุน ราคาที่หักส่วนลดจากราคาปกแล้วถือเป็นราคาหนังสือต่อเล่มที่สำนักพิมพ์จะได้รับจากสายส่ง และสายส่งจะได้รับจากร้านหนังสือ ซึ่งเป็นราคาที่ตายตัว ดังนั้นร้านหนังสือจึงไม่มีความจำเป็นต้องลดราคาหนังสือเพื่อกระตุ้นยอดขาย เพราะทุกเล่มที่ขายได้ก็ต้องจ่ายเงินให้สายส่งตามราคาส่วนลดจากราคาปกที่

ระบบฝากขายที่มีอัตราส่วนลดแน่นอนดังกล่าวนี้เรียกว่า Resale Price Maintenance System (RPMS) ถ้าพิจารณาโดยผิวเผิน ข้อดีของระบบแบบนี้ก็คือสำนักพิมพ์ขนาดเล็กสามารถแข่งขันกับสำนักพิมพ์ใหญ่ได้อย่างเสมอภาคในการกระจายหนังสือใหม่สู่หน้าร้านขายหนังสือ หรือในกรณีที่สภาพตลาดมีการเติบโตต่อเนื่อง หนังสือหรือนิตยสารที่ผลิตออกมาโดยสำนักพิมพ์ต่างๆ สามารถขายได้ในปริมาณที่เกินกว่าจุดคุ้มทุน ปัญหาทางธุรกิจก็คงจะไม่เกิด ในขณะที่ร้านหนังสือดูเหมือนว่าจะได้ประโยชน์จากระบบนี้มากที่สุด เพราะสามารถสต็อกสิ่งพิมพ์ไว้โดยที่มีความเสี่ยงน้อยมาก เนื่องจากสิ่งพิมพ์ที่ขายไม่ได้สามารถส่งคืนกลับไปยังสำนักพิมพ์หลังจากผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็นหนังสือใหม่มักจะให้ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน

แต่ปัญหาของระบบดังกล่าวจะเกิดขึ้นและมีความรุนแรงในภาวะที่ตลาดหดตัว ดังเช่นข้อเท็จจริงในช่วงตกต่ำต่อเนื่องกันหลายปีของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่น ปรากฏว่าทุกปีจะมีร้านหนังสือประมาณ 1,000 แห่งที่ต้องออกไปจากอุตสาหกรรม ร้านหนังสือจำนวนมากต้องปิดตัวลงหรือเปลี่ยนธุรกิจ ส่วนร้านหนังสือที่ยังเปิดกิจการก็มีแนวโน้มที่จะดูแลและบริหารสินค้าที่ขายดีเป็นหลัก เพื่อให้ยอดขายเพิ่มขึ้น แต่ก็ทำให้หนังสือที่ขายได้น้อยหรือขายยากไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากจุดขายหรือหน้าร้านเท่าที่ควร หนังสือจึงถูกส่งกลับคืนเป็นจำนวนมาก ในห้วงวิกฤตอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ของญี่ปุ่น อัตราการส่งคืนเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 35-40

สำนักพิมพ์หลายแห่งตอบสนองต่อปัญหานี้ด้วยการลดจำนวนสิ่งพิมพ์ออกใหม่ให้น้อยลง เพื่อลดความเสี่ยง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามสร้างระบบเจาะตลาดกลุ่มลูกค้าเป้าหมายให้มีประสิทธิภาพขึ้น แต่ความยากลำบากคือสภาพการแข่งขันอย่างเสรีของธุรกิจสำนักพิมพ์ ทำให้สำนักพิมพ์ไม่สามารถเลี่ยงการผลิตหนังสือใหม่ออกสู่ตลาดได้มากนัก แนวทางการแก้ปัญหาจึงต้องย้อนกลับมาพิจารณาที่ระบบการจัดจำหน่ายที่เป็นอยู่ ดังเช่นข้อเสนอของหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ คณะกรรมการการค้า (Fair Trade Commission) ซึ่งเสนอให้ยกเลิกระบบ RPMS และเปิดให้มีการแข่งขันอย่างเสรี หรือไม่ก็นำระบบยึดหยุ่นมาใช้ในการลดราคาหนังสือ แต่ก็ได้รับการตอบรับไม่มากนักจากภาคเอกชน

จนกระทั่งใน ค.ศ.2003 ผู้ประกอบการธุรกิจสิ่งพิมพ์ได้ร่วมมือกันปรับปรุงระบบ RPMS ให้มีความยืดหยุ่นและเน้นความร่วมมือระหว่างผู้ค้าด้วยกันเองมากขึ้น โดยสำนักพิมพ์ยังคงเป็นผู้กำหนดราคาปกและอัตราส่วนรายได้สุทธิจากการขายผ่านสายส่ง ส่วนร้านจำหน่ายหนังสือก็จะแยกไปกำหนดราคาส่วนลดของหนังสือแต่ละปกไว้ในสัญญาที่ทำกับสายส่ง ระบบความร่วมมือดังกล่าวมีขึ้นเพื่อรักษาคุณภาพในตลาดไม่ให้การแข่งขันรุนแรงมากเกินไป แต่ผลที่เกิดขึ้นกลับไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก เพราะกลายเป็นว่าถ้าใครเฉลี่ยกลับกระจุกตัวอยู่ที่สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ ทั้งๆ ที่มาร์จิ้นเฉลี่ยของธุรกิจสำนักพิมพ์ทั้งระบบก็ไม่ได้สูงมากนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางด้านอุปทาน (supply) และระบบการจัดจำหน่ายสิ่งพิมพ์ของญี่ปุ่นเอง

ระบบ Resale Price Maintenance System เกิดขึ้นมาจากกฎหมายต่อต้านการผูกขาด (Anti-Monopoly Law) ค.ศ.1953 ที่กำหนดให้มีการขายสิ่งพิมพ์ในราคาเดียว (Fixed Price) ทั่วประเทศ กฎหมายฉบับนี้ครอบคลุมถึงข้อตกลงเกี่ยวกับระบบ RPMS ในสินค้า 6 กลุ่มได้แก่ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ หนังสืออักษรรูป เทป และซีดีเพลง ซึ่งทางรัฐบาลเองก็ไม่ต้องกาที่จะขยายข้อจำกัดนี้ไปยังสื่อประเภทอื่น จึงไม่รวมถึงสินค้าประเภทซีดีรอม ดีวีดี หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) วารสารและหนังสือมือสอง หนังสือและวารสารต่างประเทศ สินค้าที่อยู่นอกเหนือจากสินค้าควบคุม 6 ประเภทจึงยังคงอยู่ภายใต้หลักการค้าเสรี ดังนั้นหากมีสิ่งพิมพ์ที่ซื้อจากร้านขายหนังสือแล้วไปจำหน่ายให้กับบุคคลอื่นอีกทอดหนึ่ง การบังคับใช้กฎหมายนี้ก็จะไม่ครอบคลุมไปถึง เพราะฉะนั้นร้านหนังสือมือสองจึงสามารถกำหนดราคาขายปลีกได้ตามดุลพินิจ (ซึ่งในเวลาต่อมา การขยายตัวของร้านหนังสือมือสองได้กลายมาเป็นปัญหาหนึ่งของธุรกิจสิ่งพิมพ์ญี่ปุ่นในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ) เช่นเดียวกับหนังสือและวารสารต่างประเทศที่ไม่รวมอยู่ในกฎหมายนี้ และไม่ถือว่าอยู่ในข้อตกลงของระบบ RPMS การนำเข้าและจำหน่ายจึงเป็นเรื่องของการเจรจาทางธุรกิจระหว่างสำนักพิมพ์ต่างชาติและผู้นำเข้า

อันที่จริง การตกต่ำของยอดขายหนังสือและนิตยสารเริ่มปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ ค.ศ.1997 แล้ว จากผลพวงของวิกฤตการณ์การเงินในประเทศใน ค.ศ.1992 และเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยสืบเนื่องต่อมาอย่างยาวนาน ทำให้รายได้ของครัวเรือนลดลง อัตราการว่างงานของคนญี่ปุ่นอยู่ที่ร้อยละ 5.5 เกิดภาวะเงินฝืด เพราะชาวญี่ปุ่นจำนวนมากรู้สึกว่าเป็นต้องรัดเข็มขัด เนื่องจากเห็นว่าสภาพเศรษฐกิจไม่มีแนวโน้มที่จะฟื้นตัวได้ในเวลาอันใกล้

ปี ค.ศ.2002 ยอดขายหนังสือและนิตยสารของญี่ปุ่นหดตัวต่อเนื่องเป็นปีที่ 6 เหลือประมาณ 2,311 พันล้านเยน ลดลงร้อยละ 0.3 จากปีก่อนหน้า แต่ถ้าเทียบกับปี ค.ศ.1996 จะลดลงถึงร้อยละ 10 หากพิจารณาเฉพาะยอดขายหนังสือพบว่าขยายตัวจากปีก่อนหน้าเพียงร้อยละ 0.4 ซึ่งเป็นผลมาจากความสำเร็จของหนังสือขายดีเพียงเรื่องเดียวที่มีส่วนช่วยพยุงไม่ให้ยอดขายลดต่ำลง คือหนังสือแปลเรื่อง Harry Potter and the Goblet of Fire

อุทยานการเรียนรู้

จำนวนสำนักพิมพ์ ยอดพิมพ์ ยอดขายหนังสือและนิตยสาร

ค.ศ.	จำนวน สำนักพิมพ์ (แห่ง)	จำนวน หนังสือ ออกใหม่ (ปก)	จำนวนหนังสือ ที่ตีพิมพ์ใหม่ (ล้านเล่ม)	ยอดขาย หนังสือ ที่ตีพิมพ์ ใหม่ (พันล้าน เยน)	ยอดขาย หนังสือ และนิตยสาร (พันล้านเยน)	ยอดขาย หนังสือ (พันล้าน เยน)	จำนวน หนังสือ ที่ขายได้ (ล้าน เล่ม)	สัดส่วน ยอดขาย หนังสือ (ร้อยละ)	ยอดขาย นิตยสาร (พันล้าน เยน)
1995	4,383	n.a.	n.a.	n.a.	2,590	1,047	n.a.	40.3	1,543
1996	n.a.	60,000	n.a.	n.a.	2,657	1,093	n.a.	40.8	1,563
1997	n.a.	65,438	n.a.	n.a.	2,637	1,073	n.a.	41.3	1,564
1998	n.a.	65,513	n.a.	n.a.	2,542	1,010	n.a.	40.5	1,532
1999	4,406	65,026	419	497.5	2,461	994	792	40.8	1,467
2000	4,391	67,522	418	496.6	2,397	971	774	40.4	1,426
2001	n.a.	69,003	417	492.1	2,325	946	749	41.0	1,379
2002	n.a.	72,055	417	497.1	2,311	949	739	41.5	1,362
2003	n.a.	72,608	398	482.1	2,228	906	716	41.7	1,322
2004	n.a.	74,587	396	482.4	2,243	943	749	n.a.	1,300
2005	4,229	76,528	398	474.1	2,196	920	739	n.a.	1,277
2006	4,107	77,722	402	471.6	2,153	933	755	n.a.	1,220
2007	4,055	77,417	404	465.6	2,198	903	755	n.a.	n.a.
2008	n.a.	76,322	397	465.1	n.a.	888	751	n.a.	n.a.

ที่มา : Shuppan News Co.,LTD., Shuppan Kagaku Kenkyujo

: Nenpo 2006

: Statistical Survey Department, Statistics Bureau, Ministry of International Affairs and Communication

: JETRO Japan Economic Monthly, July 2005, October – November 2006

: National Diet Library

: MEXT

: Japan Book Publishers Association, An Introduction to Publishing in Japan, 2006-2007

: Research Institute for Publication

รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อปัญหาในธุรกิจสิ่งพิมพ์และความสนใจอ่านหนังสือที่ลดลงของประชาชน ด้วยการดำเนินสื่อโทรทัศน์และเกมคอมพิวเตอร์ ว่าเป็นต้นเหตุสำคัญ แต่จากการวิเคราะห์ของผู้เชี่ยวชาญทางสังคมของญี่ปุ่นพบว่า การลดลงของการอ่านเกี่ยวข้องกับการอ่านหนังสือ แต่ไม่ใช่การอ่านนิตยสารหรือมังงะ เพราะถึงแม้ว่ายอดขายหนังสือจะลดลง แต่ยอดขายมังงะกลับเพิ่มขึ้นและมีส่วนพยุงและกระตุ้นธุรกิจสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่นเป็นอย่างดี

ในปี ค.ศ.2002 ตลาดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ผู้ใช้สามารถดาวน์โหลดได้จากคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลหรือโทรศัพท์เคลื่อนที่ โดยมีหนังสือให้เลือกอย่างหลากหลายทั้งนวนิยาย รูปภาพ และการ์ตูน ประมาณ 25,000 ปก และมีหนังสือออกใหม่เข้าสู่ระบบออนไลน์ทุกเดือน ในแต่ละเดือนจะมีสมาชิกดาวน์โหลดเฉลี่ย 32,000 ราย ยอดจำหน่ายประมาณ 0.3 พันล้านเยน แต่ถือว่าตลาดยังเล็กและแคบ เพราะมีส่วนแบ่งเพียงร้อยละ 0.04 ของตลาดหนังสือในญี่ปุ่น จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.2006 ยอดขาย e-book เพิ่มขึ้นเป็น 1.12 พันล้านเยน แม้จะเป็นอัตราการขยายตัวที่สูงอย่างก้าวกระโดด แต่ก็ยังคงมีส่วนแบ่งตลาดไม่มากนัก

ในปี ค.ศ.2003 รายได้ของธุรกิจสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่มาจากนิตยสารและมังงะ บริษัทเอกชนหลายแห่งเริ่มรวมกลุ่มกันและขยายการทำธุรกิจสิ่งพิมพ์ในระดับนานาชาติ เริ่มจากตลาดเอเชีย โดยการร่วมทุนกับนักธุรกิจท้องถิ่นของประเทศที่เข้าไปลงทุน อย่างไรก็ตาม ตลาดจีนเป็นตลาดที่นักลงทุนไฟฟ้านจะเจาะเข้าไปแต่ยังไม่สามารถบุกเข้าไปได้ นอกจากสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่แล้ว ยังมีสำนักพิมพ์ขนาดเล็กประมาณ 4,500 แห่งที่ผลิตสิ่งพิมพ์สู่ตลาดจำนวน 1-10 ปกต่อปี จะเห็นได้ว่าจำนวนสำนักพิมพ์ในญี่ปุ่นไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก ซึ่งหมายความว่าถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำ แต่ก็ยังมีสำนักพิมพ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นทดแทนสำนักพิมพ์ที่เลิกกิจการไป

ข้อมูลทางด้านผู้ผลิตสิ่งพิมพ์อาจจะไม่ได้ชี้ให้เห็นถึงวิกฤติการณ์อ่านเท่าไรนัก แต่ความอ่อนแอด้านการอ่านของคนรุ่นใหม่สะท้อนให้เห็นได้จากการที่เยาวชนคนหนุ่มสาวญี่ปุ่นให้ความสนใจในเรื่องที่ต้องใช้สมองและความคิดน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับความกระตือรือร้นสนใจและเข้าร่วมต่อต้านสงครามเวียดนามหรือการสร้างสนามบินแห่งใหม่ที่เคยเป็นปรากฏการณ์ของคนรุ่นใหม่ในทศวรรษ 1960 และ 1970 หนังสือที่ได้รับความนิยมของยุคนี้จึงเป็นหนังสือประเภทธุรกิจหรือวิธีการสร้างแรงบันดาลใจ ไม่ใช่หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการเมือง

ในปี ค.ศ.2003 ยอดขายหนังสือ (ไม่รวมนิตยสาร) มีมูลค่าประมาณ 906 พันล้านเยน จำนวนหนังสือออกใหม่มากกว่า 70,000 ปก ยอดหนังสือส่งออกเกือบ 1,200 ล้านเยน อย่างไรก็ตามหนังสือจำนวนมากมีการผลิตและขายในปริมาณไม่มาก ยอดคืนหนังสือที่ขายไม่ได้จากร้านค้าสูงถึงร้อยละ 36.7 เป็นสถิติที่มีการบันทึกไว้ว่าเป็นยอดคืนที่สูงที่สุด

ปี ค.ศ.2004 อุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่นมีการขยายตัวเป็นครั้งแรกในรอบ 8 ปี โดยมียอดขายรวมเพิ่มขึ้นเป็น 2,242.8 พันล้านเยน มากกว่าปีที่แล้วร้อยละ 0.7 แบ่งเป็นยอดขายหนังสือประมาณ 942.9 พันล้านเยน เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.1 จากปีที่แล้ว และยอดขายนิตยสาร 1,299.8 พันล้านเยน หรือลดลงร้อยละ 1.7 ยอดพิมพ์หนังสือใหม่เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.7 หรือคิดเป็น 74,587 ปก (title) และยอดคืนหนังสือที่ขายไม่ได้ลดลงร้อยละ 2.1 จากปีก่อน หรือคิดเป็นอัตรายอดส่งกลับคืนร้อยละ 31.7

ในปีนี้เช่นกันที่ยอดขายหนังสือมังงะ (ไม่รวมนิตยสารมังงะ) ลดลงร้อยละ 2 โดยมียอดขาย 254.9 พันล้านเยน สาเหตุสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นของร้านหนังสือมังงะมือสอง ร้านเช่าหนังสือ และนิตยสารรวมเรื่องมังงะ ซึ่งมีขายหรือให้เช่าได้ทั่วไปตามท้องถนนในราคาถูกลงกว่าหนังสือออกใหม่ การขยายตัวของตลาดหนังสือมือสองหรือหนังสือให้เช่า ทำให้รัฐบาลต้องแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ (มีผลในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.

ในขณะที่ยอดขายหนังสือมีแนวโน้มตกต่ำลง แต่จำนวนหนังสือที่มีการพิมพ์ออกจากห้องสมุดกลับเพิ่มสูงขึ้นแบบก้าวกระโดด เป็นจำนวนถึง 500 ล้านเล่มต่อปี ขณะที่ยอดขายผ่านร้านหนังสือมือสอง (ซึ่งไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายต่อต้านการผูกขาด) ก็เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 90 พันล้านเยน รวมทั้งยังมีร้านกาแฟรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า Manga Coffee Shop เกิดขึ้นจำนวนมาก เป็นสถานที่ซึ่งลูกค้าสามารถตั้งเครื่องดื่มและนั่งอ่านหนังสือมังงะที่มีไว้ให้บริการฟรีภายในร้านได้แบบสบายๆ สะท้อนให้เห็นถึงการอ่านที่อาจไม่ได้ลดน้อยลงตามยอดขายหนังสือ ปัญหาที่แท้จริงจึงอาจเป็นไปได้ว่าหนังสือออกใหม่ไม่ใช่หนังสือดีหรือมีความน่าสนใจ ยังมีการพิมพ์หนังสือเหล่านี้ออกมาเยอะ ผู้อ่านก็ยังไม่ต้องการและเกิดความเบื่อหน่าย ส่งผลให้ภาวะตลาดยิ่งย่ำแย่ลง

ค.ศ.2005 นับเป็นปีที่ยอดขายมังงะอยู่ในระดับที่ดีที่สุดตลอดช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เรื่องที่ขายดีมักจะเป็นเรื่องที่มีการนำไปเผยแพร่ผ่านสื่อหลายประเภท เช่นการทำให้เป็นภาพยนตร์ ทีวี หรือการนำเอาคาแรคเตอร์หรือตัวละครในมังงะมาเป็นตัวละครในวิดีโอเกม

ในปี ค.ศ.2006 ยอดขายหนังสือมีจำนวน 932.6 พันล้านเยน และยอดขายนิตยสาร 1,220 พันล้านเยน อุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ของญี่ปุ่นมียอดขายขาดทุนสะสมมาตลอด 10 ปี ทำให้ขนาดตลาดอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์เล็กลงถึงร้อยละ 20 จากมูลค่าตลาดเดิม สาเหตุนี้มาจากหลายปัจจัย อาทิ ประชาชนอ่านหนังสือน้อยลง (สัดส่วนของกลุ่มคนที่ไม่อ่านหนังสือเริ่มสูงกว่ากลุ่มที่อ่านหนังสือ มาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา) และสื่อใหม่ที่เกิดขึ้นมาอย่างหลากหลาย ทั้งอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ

ปี ค.ศ.2007 ยอดขายหนังสือและนิตยสารยังคงลดลงอีกร้อยละ 3.4 และ 2.4 ตามลำดับ หากไม่นับมังงะที่ถือว่าเป็นหนังสือขายดีตลอดกาลแล้ว หนังสือรูปแบบใหม่ที่กำลังได้รับความนิยม คือ นิยายสำหรับกลุ่มผู้หญิงวัยรุ่นที่แพร่หลายผ่านโทรศัพท์มือถือ และนิยายที่นำไปสร้างเป็นภาพยนตร์หรือละครทางโทรทัศน์

ในช่วง 6 เดือนแรกของปี หนังสือขายดี 10 อันดับแรกนั้น ครั้งหนึ่งมาจากหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่ขายผ่านโทรศัพท์มือถือหรืออินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นของแปลกใหม่ที่ได้รับความนิยมอย่างมาก คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ยินดีที่จะจ่ายเงินเพื่อซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์โดยการดาวน์โหลด ในขณะที่สำนักพิมพ์จะคุ้มครองเรื่องลิขสิทธิ์โดยผู้อ่านไม่สามารถทำสำเนาหรือสิ่งพิมพ์จากเครื่องพิมพ์ได้ ตัวอย่างหนังสือยอดนิยมชื่อ Koizora (Love Sky) เป็นหนังสือยอดฮิตในกลุ่มนักเรียนหญิงระดับมัธยมที่ขายได้มากกว่า 1.2 ล้านเล่ม

ถึงแม้ว่ายอดขายหนังสือและนิตยสารจะตกต่ำต่อเนื่องนานนับทศวรรษ และส่วนหนึ่งมาจากผลกระทบของสื่อใหม่ที่เข้ามาทดแทน แต่นักอ่านส่วนใหญ่ (ที่ไม่ใช่วัยรุ่น) ก็ไม่นิยมอ่านหนังสือทางจอคอมพิวเตอร์เท่าไรนัก โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นการอ่านแบบยาวๆ หรือการอ่านหนังสือในขณะที่พักผ่อนนอน เดิน หรือนั่งในรถไฟ การอ่านจากคอมพิวเตอร์จึงไม่สะดวกเท่าไรนักกับพฤติกรรมการอ่านของชาว

ปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ.2007 คือ ร้านหนังสือมือสองได้เปิดบริการออนไลน์ที่เรียกว่า E-Book-Off โดยการจัดพิมพ์เอกสารอิเล็กทรอนิกส์และขายผ่านทางอินเทอร์เน็ต ในขณะที่ตัวผู้แต่งนวนิยายก็ยังคงขยับขึ้นมาเป็นผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายเองผ่านทั้งระบบอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ หรือที่เรียกว่า “นิยายบนมือถือ” นอกจากนี้ยังมีการขายหนังสือดิจิทัลออนไลน์เป็นครั้งแรก โดยบริษัท Impress เป็นรายแรกที่จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือในรูปแบบสื่อดิจิทัลก่อนที่หนังสือเล่มนั้นๆ จะออกวางจำหน่ายจริง ซึ่งทำให้ค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ถูกกว่าหนังสือกระดาษประมาณหนึ่งในสาม ทั้งนี้บริษัทวางแผนขายหนังสือและนิตยสารออนไลน์ใหม่ๆ ไว้เกือบ 200 เล่มต่อปี เช่นเดียวกับสำนักพิมพ์บางแห่งที่เริ่มปรับตัวด้วยการนำเอาเนื้อหาจากบล็อกทางอินเทอร์เน็ตที่มีการโพสต์อ่านและเป็นที่ยอมรับ มาผลิตเป็นหนังสือการ์ตูน เช่น ชินโคชะ และ Train Man เกิดเป็นรูปแบบใหม่ด้านการตลาดที่ดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านได้อย่างมาก

ปัจจุบัน คนญี่ปุ่นนิยมอ่านหนังสือนวนิยายประเภทเบาๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ด้านมัลติมีเดียของภาคธุรกิจที่วางแผนจะนำเนื้อหาเหล่านี้ไปสร้างเป็นภาพยนตร์ออกมาในภายหลัง นวนิยายเบาๆ (Light novels) หรือที่เรียกกันว่า Ranobe เป็นเรื่องสั้นๆ ที่ยังไม่มีผู้ให้สัมภาษณ์เขียนประเภทนี้เข้าไปอยู่ในหมวดหนังสือใด ผู้อ่านส่วนใหญ่คือกลุ่มวัยรุ่นจนถึงอายุประมาณ 20 ปี รูปแบบการเขียนเน้นที่บทสนทนาโดยมีฉากหรือบรรยากาศเป็นสถานที่ที่รู้จักมักคุ้น สามารถเข้าใจพัฒนาการของเรื่องได้ง่าย หนังสือประเภทนี้จะมีรูปภาพประกอบเหมือนมังงะหรือการ์ตูน วางขายโดยมีป้ายบอกชัดเจนว่าเป็นนิยายอ่านเล่น หาซื้อง่ายและมีราคาถูก ตลาดของนวนิยายอ่านเล่นประเภทนี้มีมูลค่าประมาณ 20 พันล้านเยน ยอดขายปีละประมาณ 30 ล้านเล่ม

จากประสบการณ์ของญี่ปุ่น สู่ข้อเสนอเชิงนโยบายของไทย

ปัญหาการอ่านในญี่ปุ่นมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ คนญี่ปุ่นมีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูง มีอัตราการศึกษาระดับสูง แต่อ่านหนังสือน้อยลง เนื่องจากอิทธิพลของสื่อใหม่ที่มีให้เลือกเข้าถึงได้อย่างเสรี และผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศ นโยบายส่งเสริมการอ่านของภาครัฐมีความโดดเด่นในการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการผลักดันแนวคิดไปสู่รูปธรรม ผ่านกลไกที่สำคัญคือ โรงเรียนและองค์กรปกครองท้องถิ่น ในขณะที่ภาคเอกชนและประชาสังคม มีบทบาทสูงในการริเริ่มและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่มีความหลากหลาย และมักไม่ค่อยพึ่งพิงภาครัฐเท่าไรนัก

ถึงแม้ว่าพื้นฐานทางวัฒนธรรมการอ่านจะแตกต่างจากประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด แต่ประเทศไทยสามารถนำเอาประสบการณ์ของญี่ปุ่นมาปรับใช้เป็นแนวทางได้ โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายของไทยที่มาจากประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นในเบื้องต้น ดังนี้

1. รัฐบาลควรจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติด้านส่งเสริมและพัฒนาหนังสือ ทำหน้าที่รวบรวมและคัดเลือกรายชื่อหนังสือดีหรือวรรณกรรมทั้งของไทยและสากล โดยมีมาตรฐานการคัดเลือกที่ชัดเจน และจัดพิมพ์เผยแพร่รายชื่อหนังสือดีที่ได้รับการคัดเลือกและแนะนำ พร้อมทั้งเรื่องย่อและบทวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์ เพื่อส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการจัดพิมพ์และเผยแพร่ หรือใช้เป็นแนวทางการเลือกซื้อ

2. รัฐบาลควรจัดทำแผนและโครงการส่งเสริมกิจกรรมการอ่านระดับชาติ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นภาคีหุ้นส่วนในฐานะผู้ดำเนินการร่วมกับโรงเรียน และห้องสมุดประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อให้มีการใช้เงินงบประมาณ ทรัพยากรการอ่าน บุคลากร และสถานที่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย

3. จัดทำโครงการ Bookstart และดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ เพื่อแนะนำเทคนิคส่งเสริมการอ่านและการแบ่งปันหนังสือ (เช่นเดียวกับโครงการ Bookstart Japan) **

4. ส่งเสริมกิจกรรม “บ้านหนังสือ” หรือการเปิดบ้านเป็นห้องสมุด เช่นเดียวกับ Bunko ในญี่ปุ่น โดยสนับสนุนให้แม่บ้านหรือผู้อยู่อาศัยในบ้านที่มีเวลาว่าง มีหนังสือและความพร้อม เป็นอาสาสมัครช่วยกันจัดมุมหนังสือไว้ให้บริการอ่านหรือยืมคืนให้กับเด็กๆ ในชุมชนใกล้เคียง

5. รื้อฟื้นกิจกรรม “วางทุกงาน อ่านทุกคน” ในโรงเรียนทั่วประเทศ โดยรณรงค์ให้อ่านหนังสือทุกเช้าเป็นเวลา 10-15 นาทีทุกวัน แต่ควรเพิ่มกระบวนการที่เชื่อมโยงการอ่านกับการคิดเชิงสรุปวิเคราะห์ให้มากขึ้น โดยอาจบรรจุเป็นกิจกรรมไว้ในชั่วโมงเรียน

6. รัฐบาลควรให้ความสำคัญและส่งเสริมให้มีการผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็กเล็ก และการใช้การ์ตูนเป็นสื่อเพื่อดึงดูดการอ่านของเด็กและเยาวชน โดยให้การสนับสนุนทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตหนังสือการ์ตูน โดยเฉพาะการ์ตูนส่งเสริมความรู้ จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

** กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยความร่วมมือกับมูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก จัดทำโครงการหนังสือเล่มแรก หรือบู๊คสตาร์ท มอบหนังสือให้ครอบครัวของเด็กแรกเกิด (อายุ 0-1 ปี) ครอบครัวละ 3 เล่ม เริ่มจากเล่มที่หนึ่งมอบให้ทันทีเมื่อเด็กคลอด สำหรับแม่ที่คลอดบุตรระหว่างวันที่ 9 ธันวาคม 2552 ถึง 9 ธันวาคม 2553 เล่มที่สองและสามมอบให้ตอนเด็กอายุ 6 เดือนและ 12 เดือนเมื่อพ่อแม่พามารับวัคซีนที่สถานบริการสาธารณสุข

นับจากเริ่มโครงการประมาณ 2 เดือน มีเด็กและครอบครัวได้รับหนังสือเล่มที่หนึ่งไปแล้วกว่า 3 แสนครอบครัวทั่วประเทศ จากจำนวนเด็กแรกเกิดปีละกว่า 8 แสนคน

นอกจากนั้น ยังจัดหลักสูตรอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ในการเล่านิทาน สามารถแนะนำวิธีการเล่านิทานและการอ่านหนังสือให้เด็กเล็กฟัง เช่นการอ่านออกเสียง ทำทางประกอบการอ่าน ให้แก่พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก เพื่อที่จะได้มีความเข้าใจอย่างถูกต้องในการนำหนังสือทั้ง 3 เล่มไปอ่านให้ลูกฟัง

ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการอ่านและตลาดหนังสือของประเทศไทย

ปี	นโยบาย โครงการ กิจกรรม และสถิติที่น่าสนใจ
ค.ศ.1872	- ห้องสมุดประชาชนในญี่ปุ่นเปิดให้บริการเป็นครั้งแรก
ค.ศ.1923	- จัดกิจกรรม “สัปดาห์ห้องสมุด” ทั่วประเทศ และต่อเนื่องทุกปี ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เปลี่ยนชื่อกิจกรรมเป็น “สัปดาห์การอ่าน”
ค.ศ.1924	- แก้ไข คู่มือมาตรฐานหนังสือ (Standard Book Catalogue) สำหรับห้องสมุดประชาชน เพื่อนำหนังสือดีๆ ให้กับห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ และจูงใจสำนักพิมพ์และนักเขียนให้ผลิตผลงานที่มีคุณภาพ
ค.ศ.1947	- จัดงานสัปดาห์หนังสือเป็นครั้งแรก เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนสนใจการอ่าน
ค.ศ.1948	- จัดตั้งห้องสมุดรัฐสภาแห่งชาติ (National Diet Library : NDL)
ค.ศ.1950	- ออกกฎหมายห้องสมุดฉบับใหม่ กำหนดเงื่อนไขให้การสนับสนุนด้านภาษีแก่ห้องสมุด
ค.ศ.1953	- ประกาศใช้กฎหมายหมายห้องสมุด กำหนดให้ทุกโรงเรียนควรมีห้องสมุด โรงเรียนและมีบรรณารักษ์ประจำ
ค.ศ.1955	- เริ่มมีห้องสมุดคุณแม่ของสมาคมครูและผู้ปกครอง เพื่อกระจายหนังสือไปยังพื้นที่ที่หนังสือเข้าไม่ถึง ผ่านเครือข่ายผู้ปกครองและครูในโรงเรียน โดยให้นักเรียนจับกลุ่มกันยืมหนังสือแล้วเวียนอ่านกันในกลุ่มและนำกลับไปที่บ้านได้
ค.ศ.1959	จัดตั้งสภาส่งเสริมการอ่านหนังสือแห่งประเทศไทย (Japan Council for Promotion of Book Reading) เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1959
ทศวรรษ 1960	- บ้านหนังสือ หรือ Bunko เกิดขึ้นและกระจายแพร่หลาย โดยเปิดบ้านของตนเองเป็นห้องสมุด และใช้หนังสือของตนเองด้วยความสมัครใจ ให้บริการแก่ผู้อ่านในชุมชน
ค.ศ.1988-1990	- รมรณรงค์ส่งเสริมการอ่านครั้งใหญ่ ด้วยการจัดกิจกรรมตลอดปี เช่น สัปดาห์หนังสือเด็ก สัปดาห์หนังสือ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในกลุ่มวัยรุ่น กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในกลุ่มคนที่เพิ่งเริ่มต้นทำงาน การมอบรางวัลแก่นักอ่านดีและผู้เขียนหนังสือ - แต่งตั้งคณะกรรมการจัดกิจกรรม 5 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการสัปดาห์หนังสือ คณะกรรมการสัปดาห์หนังสือเด็ก คณะกรรมการหนังสือรายเดือน คณะกรรมการส่งเสริมการอ่านหนังสือของเยาวชน คณะกรรมการส่งเสริมการอ่านหนังสือของคนวัยเริ่มต้นทำงาน - อัตราการอ่านมังงะเฉลี่ยคนละ 15 เล่มต่อปี - คนส่วนใหญ่เริ่มสนใจและตระหนักถึงความจำเป็นในการส่งเสริมให้เด็กๆ อ่านหนังสือด้วยความสมัครใจ
ค.ศ.1994	- เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาไปสู่การเรียนการสอนที่เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลาง - จัดเทศกาลหนังสือนานาชาติโตเกียว (Tokyo International Book Fair) ครั้งแรก - ญี่ปุ่นมีบทบาทผลักดันในการจัดตั้งสมาคมสำนักพิมพ์แห่งเอเชียแปซิฟิก (APPA) เพื่อให้เกิด

ค.ศ.1995	- สมาชิกรัฐสภาเคลื่อนไหวจัดตั้งห้องสมุดวรรณกรรมสำหรับเด็กนานาชาติ (ILCL)
ค.ศ.1996-1999	- ชาวญี่ปุ่นนิยมคู่มือโทรทัศน์กันมากขึ้น รวมทั้งเล่นวิดีโอเกมและสื่อใหม่อื่นๆ ทำให้อ่านหนังสือน้อยลง
ค.ศ.1997	- แก้ไขกฎหมายห้องสมุดโรงเรียน กำหนดให้โรงเรียนที่มีห้องเรียน 12 ห้องขึ้นไป ต้องมีบรรณารักษ์ภายในเดือนเมษายน ค.ศ.2003 - ตลาดสิ่งพิมพ์ตกต่ำครั้งใหญ่ สาเหตุจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำตั้งแต่ปี ค.ศ.1992 ประกอบกับการแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ และการขยายตัวของธุรกิจร้านหนังสือมือสอง
ค.ศ.1999	- รัฐสภามีมติกำหนดให้ปี ค.ศ.2000 เป็นปีแห่งการอ่านหนังสือของเด็กทั่วประเทศ - ยอดขายสิ่งพิมพ์ลดลงต่อเนื่องเป็นปีที่ 3 แต่จำนวนหนังสือที่ตีพิมพ์ในญี่ปุ่นยังสูงมากเป็นอันดับ 5 ของโลก - ทศวรรษ 1990 คือช่วงตกต่ำของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่น แต่มังงะยังคงครองส่วนแบ่งตลาดสูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมการอ่านมังงะของคนญี่ปุ่นที่มีอยู่อย่างเหนียวแน่น
ค.ศ.2000	- จัดตั้งห้องสมุดนานาชาติด้านวรรณกรรมเด็ก (ILCL) และเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการเต็มรูปแบบในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.2002 - ปีแห่งการอ่านหนังสือสำหรับเด็กในญี่ปุ่น - องค์กรปกครองท้องถิ่นจัดทำโครงการ Bookstart Japan แจกถุงหนังสือให้แต่ละครอบครัว เพื่อใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการอ่านของเด็กเล็ก - ผลการประเมินของ PISA พบว่านักเรียนของญี่ปุ่นร้อยละ 40 ไม่ได้ใช้เวลากับการอ่านเพื่อความเพลิดเพลินมากนัก แต่ส่วนใหญ่มุ่งอ่านหนังสือเพื่อสอบเข้าศึกษาต่อ - ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์เริ่มหยุดนิ่งเพื่อดูทิศทางตลาด ในขณะที่ยอดขายหนังสือและนิตยสารยังลดลงต่อเนื่อง สำนักพิมพ์บางแห่งทดลองเปิดเว็บไซต์เพื่อขายหนังสือออนไลน์
ค.ศ.2001	- ออกกฎหมายกำหนดมาตรฐานจำนวนนักเรียน โดยให้ลดจากห้องละ 40 คน ลงเหลือ 20 คน - ออกกฎหมายกองทุนความฝันของเด็ก เพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตของเด็กและกิจกรรมการอ่าน - ออกกฎหมายยกเลิกเขตการศึกษา และอนุญาตให้นักเรียนเรียนข้ามเขตได้ - ออกกฎหมายส่งเสริมกิจกรรมการอ่านหนังสือของเด็ก โดยรัฐบาลส่วนกลางและท้องถิ่นร่วมกันจัดทำแผนส่งเสริมการอ่าน และกำหนดตัวชี้วัดความก้าวหน้าของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของเด็ก กฎหมายฉบับนี้ระบุอย่างชัดเจนถึงความรับผิดชอบระหว่างรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้อง - กำหนดให้วันที่ 23 เมษายน เป็นวันอ่านหนังสือสำหรับเด็กของญี่ปุ่น
ค.ศ.2002	- ญี่ปุ่นปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขนาดใหญ่ ให้มีการสอนภาษาอังกฤษมากขึ้น - จัดกิจกรรมอ่านหนังสือตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน 10 นาที และได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา มีโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นทุกปี

	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียนที่มีห้องเรียนตั้งแต่ 12 ห้องขึ้นไป มีบรรณารักษ์ทำหน้าที่ส่งเสริมการอ่าน เป็นผลจากการบังคับใช้กฎหมายห้องสมุด โรงเรียน ค.ศ.1997 - รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดทั่วประเทศ ปีละ 13 พันล้านเยน (4,810 ล้านบาท) ระหว่าง ค.ศ.2002-2006 - ผู้บริโภคสนใจอ่านหนังสือผ่านอินเทอร์เน็ตและหนังสือรูปแบบดิจิทัล แต่ตลาดยังคงแคบ อย่างไรก็ตาม อัตราการอ่านหนังสือ (ที่เป็นกระดาษ) ก็ยังมีแนวโน้มลดลง ตลาดสิ่งพิมพ์ในญี่ปุ่นตกไปอยู่ลำดับที่ 13 เทียบกับทั่วโลก
ค.ศ. 2003	<ul style="list-style-type: none"> - ปีแรกของแผนส่งเสริมการอ่านระยะ 5 ปี รัฐบาลให้งบประมาณ 13 พันล้านเยน ผ่านรัฐบาลท้องถิ่น ในการซื้อหนังสือและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับห้องสมุดโรงเรียน - สถิติการยืมหนังสือจากห้องสมุดเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด - ธุรกิจร้านหนังสือมือสองยังขยายตัวต่อเนื่อง เกิดธุรกิจร้านกาแฟรูปแบบใหม่ที่มีหนังสือมังงะไว้ให้บริการ เรียกว่า Manga Coffee Shop - ยอดขายสิ่งพิมพ์ยังคงลดลง เนื่องจากไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้อ่าน
ค.ศ.2004	<ul style="list-style-type: none"> - Bunko หรือบ้านห้องสมุดจำนวนมากยังคงเปิดไว้ให้บริการสำหรับเด็ก แต่จำนวนเด็กที่เข้าใช้และร่วมกิจกรรมกับ Bunko กลับลดลง เนื่องจากอัตราการเกิดลดลง และการปิด Bunko บางแห่งเนื่องจากแม่บ้านที่ดูแลบ้านห้องสมุดหลายคนมีอายุมากขึ้น - โรงเรียนที่มีห้องเรียน 12 ห้องขึ้นไปสามารถจัดหาบรรณารักษ์ประจำห้องสมุดได้ตามเงื่อนไขของกฎหมาย - สถิติการยืมหนังสือจากห้องสมุดประชาชนเพิ่มขึ้นสูงสุดนับตั้งแต่มีการสำรวจ - ยอดขายสิ่งพิมพ์เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็นปีแรกหลังการตกต่ำอย่างต่อเนื่องถึง 7 ปี แต่อัตราการส่งสิ่งพิมพ์กลับคืนจากร้านยังอยู่ในเกณฑ์สูงถึงเกือบร้อยละ 40 - ร้านหนังสือขนาดเล็กทยอยปิดกิจการ ร้านหนังสือแบบเครือข่ายหรือเซนส์โตร์และร้านขนาดใหญ่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ร้านหนังสือบนอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับร้านหนังสือเช่าและร้านหนังสือมือสอง
ค.ศ. 2005	<ul style="list-style-type: none"> - ออกกฎหมายส่งเสริมวัฒนธรรมด้านตัวหนังสือและสิ่งพิมพ์ และกฎหมายส่งเสริมวัฒนธรรมการเขียนคำ - การอ่านหนังสือทางโทรศัพท์มือถือขยายตัวอย่างรวดเร็ว
ค.ศ. 2006	<ul style="list-style-type: none"> - พิจารณากฎหมายต่อต้านการผูกขาดและข้อตกลงเกี่ยวกับระบบ Resale Price Maintenance System ในการกำหนดราคาขายสิ่งพิมพ์
ค.ศ. 2007	<ul style="list-style-type: none"> - ออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมมังงะของญี่ปุ่นในต่างประเทศ - จัดทำแผน 5 ปีฉบับใหม่ เพื่อส่งเสริมการอ่าน พัฒนาห้องสมุดโรงเรียน และจัดสรรงบประมาณให้กับรัฐบาลท้องถิ่น จำนวน 100 พันล้านเยนตลอดระยะเวลา 5 ปี หรือ 20 พันล้านเยนต่อปี (7,400 ล้านบาท)

	<ul style="list-style-type: none"> - ญี่ปุ่นเป็นเจ้าภาพจัดงานหนังสือโลก (World Book Fair) - อัตราการอ่านหนังสือยังคงลดลง (สัดส่วนประชาชนที่ไม่อ่านหนังสือเพิ่มขึ้น) แต่การอ่านรูปแบบอื่นๆ เพิ่มขึ้น - ยอดขายสิ่งพิมพ์ยังคงลดลง แม้ว่าจะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในปี ค.ศ.2004 แต่ก็ลดลงในปีต่อๆ มา - หนังสือขายดี 10 อันดับแรก ครั้งหนึ่งเป็นหนังสือที่ขายผ่านทางโทรศัพท์มือถือ อย่างไรก็ตาม มันจะยังคงเป็นหนังสือขายดีที่ไม่มีสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นเทียบได้
ค.ศ. 2008	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาลจัดทำแผนส่งเสริมการอ่านระยะที่ 2 โดยกำหนดตัวเลขเป้าหมายของแต่ละวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อกระตุ้นให้ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องใช้ความพยายามและร่วมมือกันเพื่อช่วยให้เด็กๆ ทุกคนเข้าถึงหนังสือ - MEXT สนับสนุนให้มีกิจกรรมด้านการอ่านสำหรับเด็ก และให้เด็กเริ่มต้นการอ่านหนังสือด้วยตัวเองเพื่อสร้างความเข้าใจต่อภาษาประจำชาติ แนะนำหนังสือดีให้กับห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ และจูงใจสำนักพิมพ์และนักเขียนให้ผลิตผลงานที่มีคุณภาพ

บรรณานุกรม

การอ่านทางแห่งความสำเร็จ พิระ ดันเถียร.

<http://www.nitadebangkok.com/index.php?act=News&group=13&news=34>

โครงการ Bookstart Japan, มุลินิธิหนังสือเพื่อเด็ก.

<http://www.thaibby.in.th/news.php?type=bookstart&act=show&Id=5>

นิติภูมิ นวรัตน์, เปิดฟ้าส่องโลก ปีที่ 6 ฉบับที่ 18658, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, ศุกร์ 20 ก.พ.52

2009-KN002 The The 94 th All-Japan Conference, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>.

2008-KN005 Second Basic Plan Concerning the Promotion of Reading Activities by Children,

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

2008-KN002 The 93rd All-Japan Library Conference, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

2007-KN004 The First Translation of “The Tale of Peter Rabbit” Found in Japan! ,

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

- 2007-KN003 New five-year plan for school library development, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2007-KN002 They Study Meeting on Children and Young Adults Section of All Japan Public Libraries in 2006. , <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2007-KN001 The 92nd All-Japan Library Conference, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2006-KN005 Visiting Japanese children's libraries Professional Library Tour in Tokyo, after the 2006 IFLA Conference in Seoul, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2006-KN004 The number of books borrowed by elementary school children from local libraries in Japan reaches its highest point. , <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2006-KN003 The enactment of "Promotion Letters and Printing Culture Act" and commemorative events, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2006-KN002 The 91st All-Japan Library Conference, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2006-KN001 The 200th Anniversary of Hans Christian Andersen's birth-Upsurge in Japan, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2005-KN004 A Symposium "For a Wider Dissemination of Books for Children with Disabilities – Collaboration between libraries and publishers" , <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2005-KN003 Board of Inquiry on Expansion of Library Services of the ILCL, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2005-KN001 Report on children's library service in public libraries, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2004-KN002 Bunko from the past into the 21st century-research on Bunko, private libraries for children in Japan, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>
- 2004-KN001 The Promotion of Reading Activities for Children in Japan, <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

2003-KN001 Results of the national opinion survey on the Japanese language,

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

2003-KN003 ILCL's Children's Book Sets Lending Service to School Libraries,

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

2002-KN002 Japan School Library Association (JSLA) bi-annual conference,

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/list.html>

2002-KN001 Movements for the Promotion of Children's Reading in Japan, 1990

An Introduction to Publishing in Japan 2006 – 2007, Japan Book Publishers Association, 2006,

www.jbpa.or.jp

Annual Report on State of Publishing in 1999, <http://www.accu.or.jp/ap...>

www.sentangonline.com

<http://web-japan.org/kidweb/explore/calendar/october/bookweek.html>

Annual Report on Publishing, Shuppan News Co.Ltd., 2000

Asian/Pacific Publishing Scenes, Publishing Circumstances, ABD 2004 Vol 34 No.2

At the Digital Book Publish Forum,

<http://www.graphicartsonline.com/blog/1830000383/post/360026636.html>, May 19, 2008.

Bargain Book Store Opens (Oct. 2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Brief Information on Libraries in Japan, <http://www.jla.or.jp/libraries-e.html>

Book Week 1998 promotional poster for Japan's Book Week. (Japan Council for Promotion of Book

Reading), <http://web-japan.org/kidsweb/explore/calendar/october/bookweek.html>

Basic Act on Education Benefitting of the New Era,

http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpac200601/001/002.htm

Bookstart and our experience in Japan, <http://www.bookstart.net/english/index.html>

Current Trends (February 2003), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Certain Conditions for Best Sellers (December 2000), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Certain Condition for Best Seller Yoshiaki Kiyota, December, 2000

Difference in the Prate of Reading Problems in the United States and Japan : A Search for causes,
Furukawa, James M : Sakamoto, Takahiko, August, 1980.

Effective Methods of Promoting Reading Habits in Asia and the Pacific :

<http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp...>

E-book market in Japan soars to 1 bil.yen in 2002, http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-2990978/E-book-market-in-Japan.html

Encyclopedia>Education in Japan Further reading, <http://www.nationmaster.com/encyclopedia/Education-in-Japan%23Further-r...>

History of education in Japan, http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_education_in_Japan

<http://www.mext.go.jp/english/news/2001/04/010401.htm>

<http://www.mext.go.jp/english/statist/index.htm>

<http://www.mext.go.jp/english/org/struct/016.htm>

<http://www.stat.go.jp/search/en/namazu.cgi.exe?max=100&reference=off&q...>

<http://www.accu.or.jp/appreb/report/apb/apbc94.html>

http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/hpac200601/002/002.htm

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%...>

<http://www.thairath.co.th/news.php?section-international01&content=35486>

Information about Children and Books in Japan, The International Library of Children's Literature

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/bnum/2002-kn001.html>

In Japan, Books Are Windows to the World, Andre' Schiffrin, [http://chronicle.com/cgi-
bin/printable.cgi?article=http://chronicle.com/free/v50/i14/14...](http://chronicle.com/cgi-bin/printable.cgi?article=http://chronicle.com/free/v50/i14/14...)

In Japan Half The Top Selling Books Are Written ON Mobile Phones,
<http://www.techcrunch.com/2007/12/02/in-japan-half-the-top-selling-books-are-written...>

Japan : Hand-held e-book readers to hit market soon, The Japan Times, Tuesday, February 8, 2004,
<http://www.asiamedia.ucla.edu/article-eastasia.asp?parentid=7230>

Japanese Publishing Industry, Industrial Report, Japanese Economic Division, JETRO Japan Economic
Monthly July 2005

Japan's e-book market : \$8M|Tele Read : Bring the E-Books Home,
<http://www.teleread.org/2003/07/25/japans-e-book-market-8m/>

Japanese Manga : Its Expression and Popularity, Natsume Fusanosuke, ABD2003 Vol34 No1

Japan. Statistical. Yearbook-Chapter22...,Ministry of Internal Affairs and Communication, Statistics
Bureau. <http://www.stat.go.jp/english/data/nenkan/1431-22e.htm>

Library Law, <http://www.jla.or.jp/law-e.html>

Legal Basis of Education in Japan : Basic conceptual Laws for Education in Japan,
<http://www.u-gakugei.ac.jp/~takeshik/regaba.html>

Law enacted to promote reading among children, Japan Policy & Politics,
http://findarticles.com/p/articles/mi_m0XPQ/is_2001_Dec_10/ai_83138069, Dec 10, 2001

Manga literacy: popular culture and the reading habits of Japanese college students. (Comic books and
literature), http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-6120382_ITM

Morning Reading Time at Schools (September 2001), <http://www.accu.or.jp/ap...>

My Scattered Articles, Reading Culture,
<http://dani-ronnie.blogspot.com/2008/07/reading-culture.html>, Thursday, July 3, 2008.

MEXT's General Budget for FY 2007, MEXT, <http://www.mext.go.jp/english/yosan/001.htm>

Ministry of Education of Japan Announces the "Approaches to Teaching Human Right Education" (Third Report) to Relevant Entities, MEXT, http://www.hurights.or.jp/news/t/0805/04_e.html

Manga Literacy : Popular Culture and the Reading Habits of Japanese College Students,
<http://www.questia.com/googleScholar.gst?docId-5001926391>

News in Publishing and Reading in 2000 (January 2001), <http://www.accu.or.jp/ap...>

New Electronic Paperback Publishing Site "Paburi" Opened (September 2000), <http://www.accu.or.jp/ap...>

New electronic Paperback Publishing Site "Paburi" Opened, Sep 2000

News in Publishing and Reading in 2000, Yoshiaki Kiyota, Jan 2001

"Practical Guide to Publishing in Japan" (C) 2008 by The Japan Foundation (JF) / Publishers Association for Cultural Exchange (PACE).

Print : The Chronicle : 11/28/2003 : In Japan, Books Are Windows to the World, The chronicle of higher Education The Chronicle Review, <http://chronicle.com/free/v50/i14/14b00501.htm>

Promote Reading in Japan, Bookstart in Japan, Lesen weltweit, http://www.reading-workdwide.de/zeigen_e.html?seite=6860

Publishing and Reading News in 2001 (December 2001), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Publishing and Reading News in 2002 (December 2002), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Publishing Distribution System (Sep. 2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Publishing Industry : Brisk output belies crisis facing publishing industry, Reiji Yoshida, The Japan Times, Tuesday August 26, 2008

Publishing in Japan 15 years of slow growth is changing business in the world's second largest economy, Paul Woodward, WoodWing Publishing Conference 13-15 May, Athens, <http://www.fipp.com/Default.aspx?PageIndex=2002&ItemId=12344>

Publishing Situation (June 2002), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Reading Material in Japan, <http://www.bookmice.net/darkchilde/japan/jread.html>

Reading promotion at the International Library of Children's Literature (ILCL), CDNLAO NEWSLetter;
No.48, November, 2003.

<http://www.ndl.go.jp/en/cdnlao/newsletter/048/482.html>

Reading Promotion Movements (August 2003), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Reading Statistics, <http://www.stat.go.jp/search/en/namazuegi.exe?max=100&reference=off&q...>

Recent State of Publishers (June 2001), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Reading Survey in Farming Areas (Nov.2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

State of Publishing in Japan – Anime News Network, <http://www.animenewsnetwork.com/news/2005-09-24-state-of-publishing-in-j...>

Statistical abstract 2006 edition, Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology,
<http://www.mext.go.jp/english/yosan/001.htm>

Sites Related to Publishing (February 2002), <http://www.accu.or.jp/ap...>

The National Diet Library in Japan : Unchanging Mission, New Services, Tsukamoto Takashi,
ABD2003Vol.33 No.4

The result “of 54 th book-reading investigation” was settled, Nationwide school library conference /
Overseas school library research inspection (America)
http://66.163.168.225/babelfish/translate_url_content?.intl=us&trurl=http%3A%2F%2Fwww.j.

The Publishing Industry in Japan and the UK : Corporate Philosophy/Objectives, Behavior and Market
Structure, ESRC Centre for Business Research, University of Cambridge Working Paper No.309,
Dai Miyamoto and D.Hugh Writtaker, ITEC, Doshisha University, Kyoto, Japan, June 2005.

The International Library of Children's Literature : Service of ILCL,

<http://www.kodomo.go.jp/english/access.html>

The International Library of Children's Literature : Information about Children and Boo...

<http://www.kodomo.go.jp/english/kn/bnum/2002-kn001.html>

The Challenge of a Saturated Book Market in Japan, Madoka Hanajiri,

<http://www.springerlink.com/content/j8bjdcvh59fm5h36/>

The Future of Books and Printing, Nakanishi Hidehiko, <http://www.accu.or.jp/appreb/report/abd/33->

[3/abd3331.html](http://www.accu.or.jp/appreb/report/abd/33-3/abd3331.html)

The Growing Trend of Reading Movement in Japan : Animacion a la Lectura, Ten-Minutes Reading in the

Morning, and Reading Aloud by Parents, Adachi Sachiko, International Reading Association 46th

Annual Convention New Orleans, Louisiana, May 1, 2001, <http://www.e.yamagata->

[u.ac.jp/~sachiko/index.htm](http://www.e.yamagata-u.ac.jp/~sachiko/index.htm)

The Promotion of Reading Activities for Children in Japan. The International Library of Children's

Literature : Information about Children..., <http://www.kodomo.go.jp/english/kn/bnum/2004->

[kn001.html](http://www.kodomo.go.jp/english/kn/bnum/2004-kn001.html)

The Problem of Returns (Dec. 2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

The Law to Promote the Culture of the Written Word (Aug. 2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

The National Diet Library in Japan : Unchanging Mission, New Services Tsukamoto Takashi ABD2003

Vol33 No4, Shuppan News Co.,Ltd, Dec 2002

The International Library of Children's Literature (ILCL), ABD 2003 Vol33 No.4

Tokyo International Book Fair Held (July 2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Tokyo International Book Fair (May 2005), <http://www.accu.or.jp/ap...>

Towards Item-Level RFID in the Japanese Publishing Industry, Claudia Loebbecke and Claudio Huyskens,

Dept. of Media Management, University of Cologne, METI, 2006.